

Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi*

The Relationship Between Income Distribution And Savings: The Effects of Household’s Income Type on the Savings in Turkey

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şengür - Prof. Dr. Sami Taban

Öz

Hanehalkı ülke ekonomilerinde özel harcama, yatırım ve tasarruf kalemleri gibi birçok konuda belirleyici bir role sahiptir. Hanehalkının elde ettiği gelirin türü ve gelirini kullanım şekli ise ulusal tasarruflar ve ulusal gelir oluşumu için önemlidir. Ayrıca, hanehalkı milli gelirin bölüşümünde önemli bir yere sahiptir. Çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu’ndan sağlanan “Hanehalkı Bütçe Anketleri” kullanılarak 2002-2013 yılları arasındaki hanehalkı gelir türünün tasarruflar üzerindeki etkisi incelenmektedir. Anket verileri çoklu doğrusal regresyon modelleri ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarından, hanehalkı gelir türlerinden olan ücret-prim geliri, faiz ve kira geliri, emekli maaşı ve diğer maaşların hanehalkı tasarruflarını pozitif etkilediği tespit edilmiştir. Gelir grupları bakımından ise tasarruf oranları arasında büyük farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hanehalkı, Tasarruf, Gelir Dağılımı, Çoklu Doğrusal Regresyon

Abstract

Household plays a decisive role in personal consumption, investment, and savings for the economies. The type of income received and the way it has been used by household is extremely important for the formation of national income. In this study, “Household Budget

Survey” conducted by Turkish Statistical Institute for the years 2002-2013 is used. This study aims to understand the effects of household’s income type on the savings. Survey data has been analyzed by multiple linear regression models. The result of research shows that wage and premium income, interest and rental income, pensions and other wage incomes positively affect the amount of household savings. Besides, saving rates are considerably different for income groups.

Key Words: Household, Savings, Income Distribution, Multiple Linear Regression

Giriş

Gelir, tüketim ve tasarruf, hanehalkı tasarruflarının incelenmesinden önce ortaya konulması gereken temel kavramların başında gelmektedir. Geliri tanımlanması farklı açılardan ele alınarak birden fazla şekilde yapılabilir. Ancak tüm tanımlamaların ortak noktası gelirin bir akış kavram olduğu üzerinedir. Gelir, fert için iki zaman dilimi arasında elde ettiği nakdi akım iken, firma için üretim sonucunda belirli bir zaman periyodunda elde ettiği akım olarak tanımlanabilir (Peterson, 1994: 33). Kişisel gelir, aslında bireylerin elde ettikleri gelirdir ve milli gelirden dağıtılmayan şirket karları, sigorta ödemeleri ve şirket

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şengür, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF, msengurr@gmail.com
Prof. Dr. Sami Taban, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF, staban68@gmail.com

* Bu çalışma Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı’nda Prof. Dr. Sami Taban’ın danışmanlığında hazırlanan “Gelir Dağılımı Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hanehalkı Tasarruflarının Belirleyicileri” adlı Doktora Tezinden türetilmiştir. Ayrıca bu çalışma “Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu” tarafından 2015-17040 nolu proje olarak desteklenmiştir.

vergi ödemelerinin çıkarılıp transfer ödemelerinin eklenmesi ile hesaplanır. Harcanabilir gelir ise, kişisel gelirden tüm vergi (kurum + kişisel) ödemelerinin çıkarılıp tüm transfer ödemelerinin eklenmesi ile elde edilir. Milli gelir de ekonomide yer alan tüm aktörlerin elde ettiği gelirlerinin toplamıdır (Baumol ve Blinder, 2008: 155-156). Gelir, akım bir değişken olma özelliğini belirli bir zaman dilimi içerisinde az veya çok süreklilik taşımasından almaktadır. Üretim süreci sonunda meydana getirilen hasılanı (gelirin) bölüşümü ekonomik yaşamda faaliyette bulunan bireyler, girişimciler ve sermaye sahiplerini bir araya getirmektedir. Bu nedenle gelir, faktör sahipleri arasında faiz, kâr, kira ve ücret olarak paylaşılacaktır.

Tüketim ise mal ve hizmetlerin hane halkları tarafından bir bedel karşılığında satın alınmasıdır. Tüketim, dayanıklı tüketim malları, dayanıksız tüketim malları ve hizmetler olmak üzere temel olarak üç sınıfa ayrılmaktadır. Dayanıksız malların tüketiminde, bireylerin kullanımına konu olan gıda ve giyim için tüketilen mallar kısa bir süre içerisinde bitmektedir. Buna karşın, araba ve televizyon gibi dayanıklı tüketim mallarının ise oldukça uzun bir tüketim süresi bulunmaktadır. Hizmetler ise kişiler veya firmalar tarafından tüketiciye sunulan saç kesimi, konaklama veya tatil gibi farklı çalışmalardan oluşmaktadır (Mankiw, 2010, s. 27). İnsanlar doğası gereği giyinme, barınma ve yiyecek gibi temel ihtiyaçlardan dolayı olağan tüketicilerdir. Zaman içerisinde tercihlere ve isteklerin artmasına (azalmasına) tüketim alışkanlıkları veya kalıpları değişebilir. Tüketici tercihlerindeki bu değişiklikler aynı zamanda üretime de yön verecek olup hangi mal ve hizmetlerin üretileceğini belirleyecektir. Dolayısıyla tüketim mal ve hizmetlerin sağladığı faydanın ekonomik birimlerce yok edilmesi (kullanılması) olayıdır (Bagley ve Perdew, 1951, s.70-78). Alkin (1987), bireylerin gereksinimlerini doğrudan karşılamak için yaptıkları mal ve hizmet alımların tüketim harcamaları olarak nitelendirmektedir. Ancak ekonomi için önemli olan bireylerin tüketimi değil tüm toplumun yaptığı tüketim harcamalarıdır.

Bugünkü tüketim için gelecekteki tasarrufu kaybedebiliriz. Bu nedenle tasarruf ve tüketim bir madalyonun iki yüzü gibidir. Kişinin kullanılabilir geliri ile cari harcamaları arasındaki farka eşit olan tasarruf, tüketimin ikizi gibidir. Dolayısıyla tasarrufun nasıl belirlendiği açıklamak tersten düşünecek olursak

tüketimin nasıl belirlendiğini açıklamak olacaktır (Mishkin, 2012: 456-457). Ekonomide üretilmiş olan değerlerin bireyler tarafından farklı zaman dilimlerinde kullanımını ifade eden tüketim aynı zamanda ekonomideki toplam hasıla içerisinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüketim açıklanırken ikizi olan tasarruf ile birlikte ele almak gerekmektedir. Ekonomik birimler öncelikle buldukları faaliyet sonrası bir gelir elde edeceklerdir. Daha sonra bu gelir gerekli görülen zorunlu ve zorunlu olmayan ihtiyaçların karşılanması yani tüketim için kullanılacaktır. Tüketim harcamaları yapıldıktan sonra gelirden elde kalan kısım ise tasarrufu oluşturmaktadır. Böyle bir durumda yatırım tasarruf eşitliği varsayımı altında gelir, tüketim ile tasarruf arasında bölüştürülmüş olacaktır.

Bu çalışmada gelir, tüketim ve tasarruf arasındaki ilişkinin önemi göz önünde bulundurularak, Türkiye'de hanehalkı gelir türünün tasarruflar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Hanehalkı yıllık ortalama geliri ve gelir grupları bakımından bölüşümü ile de gelirin dağılımı da ortaya konulmuştur.

Gelir Dağılımı ve Çeşitleri

Gelir dağılımı, genel bir ifade ile herhangi bir ekonomideki toplam gelirin ekonomik birimler (kesimler) arasındaki oransal dağılımdır. Ülke ekonomilerinin gelişmişlik düzeyleri Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'nın büyüklüğünden ziyade gelir dağılımı ile ilgilidir (Özbilen, 1998: 373). Gelir dağılımı, ekonomik terim olarak milli gelirin paylaşımı olarak da ifade edilmektedir. Milli gelir (GSMH ile eş anlamda) ele alınırken, kapsamı çok daha küçük olan aile, köy, hane gibi farklı küçük birimlerdeki gelirlerin dağılımı göz ardı edilmektedir. Dağılımın ana konusunu milli gelir oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çerçevede gelirin neler ve kimler arasında dağılımının incelenmesi temel araştırma alanı olmuştur (Türk, 1989: 279). Gelirin dağılımı, ülke ekonomilerinde hangi malın kim için üretileceği gibi sorulara cevap bulunmasının ardından ortaya çıkan yeni bir sorudur. Üretim veya hizmet gibi ekonomik aktiviteler sonucunda oluşan değer (gelirin) paylaşımı da tıpkı gelirin hesaplanma yöntemlerinde olduğu gibi birden çok yöntemi içermektedir. Bu açıdan gelir dağılımı genellikle; kişisel, fonksiyonel, bölgesel ve sektörel olmak üzere dört ana grupta incelenmektedir.

Kişisel Gelir Dağılımı

Gelirin fertler, aileler ve farklı tüketiciler gibi ekonomik birimler arasında paylaşımı bireysel gelir dağılımını ortaya koyar (Yumuşak ve Bilin, 2000: 76). Toplumdaki bireylerin milli gelirden yola çıkarak hesaplanabilen gelirlerinin dayanakları ve bu gelirlerin göreceli olarak büyüklükleri inceleme konusu olur (Şahin, 2010: 228-229). Kişisel gelir dağılımı ekonomik karar birimlerinin belirli bir dönemde elde ettikleri gelirin miktarının tespitine olanak verir. Kişisel dağılım aynı zamanda tüketim birimleri arasındaki dağılımdaki dengesizliklerin belirlenmesi ve diğer gelir dağılımı türleri ile kıyaslanması bakımından da önem taşımaktadır (Özbilen, 1998: 377-378).

Gelirin bireysel dağılımı fert ve haneleri ön planda tuttuğu için, gelirin değişik meslek grupları, bölgeler, sektörler ve eğitim durumu gibi değişkenlere göre de sınıflandırılmasına imkân tanımaktadır. Kişisel gelir dağılımı sadece ekonomik açıdan dengesizlikler için gösterge olmadığından sosyal eşitsizliklerin de göstergesidir (www.tuik.gov.tr, 2013). Bu şekilde sadece salt rakamsal gelir verileri ışığında yapılan veya yapılacak olan analizlerin yerine daha kapsamlı şekilde değişik sosyal yönlere sahip çıkarım ve saptamalar yapılması imkânı olacaktır.

Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Üretime katılan faktörlerin üretim neticesinde ortaya çıkan milli gelirden aldıkları payları ortaya koyan gelir dağılımı türüdür. GSMH'nin içinde yer alan ücret, faiz, rant ve kâr gibi kalemleri tespit ettiğimiz zaman fonksiyonel milli gelire ulaşmış oluruz (Türk, 1989: 281). Böyle bir gelir dağılımı şeklinin hesaplanması ile üretim sonucu ortaya çıkan gelirin üretim faktörleri ile sosyo-ekonomik yapılar arasındaki bölüşüm ilişkilerini de ortaya koyacaktır. Aynı zamanda gelirin faktörel dağılımı olarak da isimlendirilen bu dağılım türü, gelirin emek gelirleri ve emek dışı gelirler arasındaki bölüşümü olarak da ifade edilebilir (8.BYKP, 2001: 4). Başka bir ifade ile emek, sermaye, girişimci ve doğal kaynakların oluşturduğu faktörlerin GSMH'den aldıkları pay fonksiyonel dağılımdır (Aktan, 2002). Üretim sürecinde emek arzında bulunan kimseler ile sermaye malları ve doğal kaynak arzı sahiplerinin milli gelirden ne ölçüde pay aldıklarını ve bu paylaşımı etkileyen unsurların neler olduğunu da fonksiyonel gelir dağılımı ile görebiliriz (Şahin, 2010: 223). Bundan dolayı da milli gelirin farklı sos-

yal sınıflar arasındaki dağılımını tespit etmek için ekonomik analizlerde sıklıkla fonksiyonel gelir dağılımı tercih edilir (Boratav, 1965: 70-74).

Bölgesel Gelir Dağılımı

Coğrafi dağılım olarak da bilinen bölgesel gelir dağılımı, ülkenin değişik bölgelerinde yaşayan kimselerin gelirden ne ölçüde pay aldıklarını göstermektedir. Ülkelerin birbirinden oldukça farklı bölgelere sahip olması sonucu milli gelir, hiçbir ülkede bölgeler düzeyinde eşit paylaştırılmamıştır. Bölgesel gelir dağılımı yardımı ile bir ülkenin farklı gelişmişlik düzeyine sahip kesimlerinin kıyaslanması yapılabilmektedir. Böyle bir karşılaştırma yapıldığında, genellikle ekonomik kalkınmışlığı yüksek olan ülkelerde bölgelerarası gelir dağılımı farklılıklarının (dengesizliklerinin) az olduğu görülmektedir. Ancak, gelişmişlik düzeyi düşük ülke ekonomilerinde ise bölgelerarası gelir dağılımı dengesizlikleri daha fazladır (Türk, 1989: 279-280). Ülke ekonomileri içinde yer alan bölgelerin gelişmişlik seviyeleri sosyal, tarihsel, kültürel, coğrafi, politik, ekonomik ve iklimsel birtakım faktörlerin etkisi ile belirlenmektedir. Bu durumda bölgelerarası gelir eşitsizliğini ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliği olarak, sade bir şekilde de ifade edilebilir (Şahin, 2009: 631).

Bölgelerarasındaki gelişme düzeyleri eşitsizliği tarım, sanayi, ticaret, hizmet, haberleşme, ulaşım, sağlık ve eğitim gibi birçok sosyo-ekonomik faktörün farklılık göstermesine dayanmaktadır. Bu sosyo-ekonomik göstergelerden dolayı meydana gelen farklılıklar, aynı zamanda bölgelerarası gelir dağılımında da dengesizliklere yol açmaktadır (8.BYKP, 2001: 28). Eğer bir ülke ekonomisinde gelirin ne kadar dengeli dağılıp dağılmadığı araştırılırken bölgelerarası gelir farklılıklarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu sebeplerden dolayı gelir dağılımı ile ilgili yapılan çalışma ve araştırmalarda bölgesel gelir farklılıklarını içeren verilerin de toplanarak analize dâhil edilmesi gerekir (Aktan, 2002).

Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı basit şekilde ülke ekonomisinde meydana getirilen hasılanın iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımıdır (8.BYKP, 2001: 19). Ekonomideki değişik üretim sektörlerinin mili gelire ne ölçüde katkı yaptığını incelemek istediğimiz zaman, sektörel gelir dağılımının önemi ortaya çıkacaktır.

Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin milli gelire olan katkıları ve bu sektörlerin uzun dönemli hareketleri önemli olacaktır. Sektörlerin milli gelir içindeki paylarına ve uzun dönemdeki seyirlerine bakılarak milli gelirin hangi sektörlerin lehine veya aleyhine doğru hareket ettiği tespit edilebilir (Türk, 1989: 280). Ülke ekonomileri gelişmişlik durumlarına göre az veya çok farklı sektörlerden oluşmaktadır. Ekonomik yaşamda önceleri sadece sermayenin ve tarımın ağırlığının konuşulduğu ülke ekonomileri zaman içerisinde hizmetler sektörü gibi bir alanı da ortaya çıkarmıştır. Ancak yaşadığımız çağda hizmet sektörünün yanı sıra üretim modellerinde ve işgücünün donanımı konusunda teknoloji ön plana çıkmaktadır. Yirmi Birinci Yüzyıl sadece sermaye yoğun bir üretim fonksiyonunun, artık arzulan en iyi durum olmadığını teknoloji ile birlikte geliştirilen bir üretim fonksiyonunun çok daha önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Teknolojinin ve nitelikli insan gücünün hayati bir öneme sahip olduğu günümüz çağında, teknoloji yoğun sektörlerin milli gelir içerisindeki payı da olacağı yüksek olacaktır.

Gelir Dağılımının Tasarruf Üzerindeki Etkisi

Tasarrufların gelir dağılımını ne şekilde etkilediği genellikle bireysel ve fonksiyonel gelir dağılımı yardımı ile tespit edilebilmektedir. Gelir dağılımı tasarruf ilişkisi fonksiyonel ve bireysel gelir dağılımı dışında diğer farklı bir değişken yardımı ile de saptanabilir (Uzay, 2012). Bireylerin veya ülkelerin harcama ve tasarruf yapmaları ancak bunu sağlayacak olan bir gelirin olup olmaması ile ilgilidir. Eğer herhangi bir kimse ülke ekonomisindeki üretim sürecinde rol almışsa nihai çıktıdan doğan getiriden de pay alacaktır. Bu durumda ortaya çıkan milli hasıladan kimin ne derece pay alacağı, yapılacak olan tasarruf için de önem taşır. Şöyle ki eğer bir kimse gelirden sadece zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar pay alıyorsa bu kişinin tasarruf da bulunması olanaksızdır. Buna karşılık, gelirden daha fazla miktarda pay alan kimseler de elde ettikleri gelirin miktarına göre farklı oranlarda tasarrufta bulunabileceklerdir.

Yapılmış olan örnek araştırmalar da gelir dağılımı ile tasarruf arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Tasarruf biçimi ortaya konulurken her gelir seviyesi

için gelirden ne oranda tasarruf yapılacağına karar vermede, gelir dağılımı önemli bir belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca tasarruf biçimi ayrıntılı olarak ele alındığı zaman, ailelerin büyüklüğü, tarım ile uğraşp uğraşmamaları, kentte veya kırdaki yaşama- ları ya da bu özelliklerin birkaçını taşımaları gibi fak- törler de tasarrufun şeklini belirleyecektir (Brady ve Friedman, 1947).

Gelir dağılımı tasarrufu nasıl etkiliyorsa, işgücü ve sermaye sahiplerinin de tasarruf eğilimleri yolu ile gelir dağılımını etkilemesi söz konusudur. Toplam tasarruflar, üretim yapısının da etkisiyle gelir dağılı- mını etkileyecektir. Böyle bir durumda tasarrufların artması sonucunda sermaye stokundaki artış uzun vadeli sermaye yoğunluğunu artıracaktır. Son olarak faktör ikame esnekliğine bağlı olarak sermaye gelir- leri de artar. Fonksiyonel ve bireysel gelir dağılımı dışında üçüncü bir değişken de tasarruf gelir dağılı- mını etkileşimini gösterebilir. Böyle bir değişken yardı- mıyla gelir dağılımının tasarrufları dolaylı olarak et- kilemesi tespit edilebilir. Bu dolaylı etki varsayımı da tasarrufların büyüme üzerinde değil de büyümenin tasarruflar üzerinde etkili olacağıdır. Gelir dağılımı, vergiler ve kamu harcamaları vasıtasıyla da büyüme üzerinde etkili olur. Vergilerin yüksek, beşeri ve fi- ziki sermaye getirilerinin yetersiz kaldığı bir ülkede, yatırımlar ve büyüme düşük kalacak ve gelir adalet- siz bir şekilde dağılacaktır. (Uzay, 2012). Serven ve Hebbel (200)'e göre gelir eşitsizliği ile tasarruflar ara- sında sistematik bir ilişki yoktur aksine, eşitsizlik ile tasarruflar arasında neoklasik teori ile de uygunluk gösteren belirsiz bir durum bulunmaktadır. Li ve Zou (2004) ise yapmış oldukları çalışmada, Asya ülkeleri için tasarruf oranları ile gelir eşitsizliği arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi gelir dağılımı ile tasarruf arasındaki ilişkiyi sorgulayan bir çok ampirik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bir kısmı genel varsayım olan gelir dağılımı tasarruf arasında negatif yönlü bir ilişki tespit ederken diğer bir kısım çalış- malar ise pozitif yönlü ilişki tespit etmişlerdir. Ayrıca teorik arka planda tasarruf ile gelir dağılımı arasın- daki ilişkinin net bir şekilde ortaya konulmasının zor olduğuna yönelik bir kanaat de bulunmaktadır.

Tasarruf Davranışının Teorik Geçmişi

Tasarruf davranışı, ekonomik birimler açısından temelde mevcut gelir veri iken harcamalar veya tüketim sonrası ortaya çıkarılan bir fazlalığı (artığı) ifade etmektedir. Günümüzde herhangi bir kimsenin basit şekilde izah edebileceği bu davranış, iktisadın bir bilim dalı olarak ortaya çıkması ile farklı şekillerde ele alınmıştır.

1776 yılında “Ulusların Zenginliği” isimli eserini yayınlayan Adam Smith (1863), sermayenin tutumluluk ile aratacağını söyleyerek tasarruf kuramına ilişkin ilk kavramsal tanımlamaları yapılmıştır. Ekonomik yaşamda önemli bir yeri olan bu davranışın, Smith ve sonrasındaki öncü iktisatçıların temel tanımlamalarına ek olarak zaman içerisinde kuramsal birtakım katkılar yapılmıştır.

Frank P. Ramsey (1928), “bir ülkenin gelirinin ne kadarını tasarruf etmesi gerektiği” sorusundan yola çıkarak tasarruf davranışını matematiksel olarak temellendirmeye çalışmıştır. Çalışma neticesinde, sermayenin marjinal verimliliğinin büyüme oranına eşit olmasını kuralının en uygun tasarruf için gerekli olduğu ortaya konulmuştur. Bu durumda, eğer sermayenin marjinal verimliliği bireyin zaman tercihinden daha büyük ise bugünkü tüketim geleceğe ertelenerek tasarruf edilmelidir.

Irwing Fisher (1930) yayınladığı kitabında, tüketicilerin belirsizlikten uzak bir şekilde iki dönemli bir tüketim davranışı içerisinde olduklarını varsaymıştır. Böylelikle tüketimin sözü edilen iki dönem arasında optimum dağılımını ele almıştır. Fisher’in dönemler arası bütçe sınırlaması kuralında tasarruf, faiz oranına ve tüketicilerin birbiri ile aynı olmayan dönemlerdeki tüketimleri sonucu oluşacak olan marjinal faydaya bağlıdır. Ortaya konulan teoride, tüketicinin ileriye düşünen akılcı bireyler olduğu varsayımı yapılmıştır.

1936 yılında “İstihdam, Faiz ve Para'nın Genel Teorisi” isimli eserle John Maynard Keynes, mutlak gelir hipotezi yoluyla makroekonomik açıdan tasarruf davranışını açıklamaya çalışmıştır. Mutlak gelir hipotezi, tüketimin vergi sonrası elde edilen gelirin bir fonksiyonu olduğu ifade etmektedir. Teori, gelir artışı neticesinde tüketimdeki artışın gelir artışından daha az olacağını söyler (Keynes, 1991).

1946 yılında Simon S. Kuznets, uzun dönemde kullanılabilir gelirin artması sonucu ortalama tüketim eğiliminin değişmediğini ve mutlak gelir hipotezinde öngörüldüğü gibi bir azalmanın da yaşanmadığını tespit etmiştir.

Friedrich August Von Hayek (1932,1941), tasarrufu konjektür kuramı ile birlikte ele almış ve serbest piyasa ekonomisi yapısında ideal bir tasarruf miktarının yakalanmasının kolay olmadığını üzerinde durmuştur. Tam istihdamın olması durumunda tüketim malları ile yatırım malları talebinin aynı anda artırlamayacağını ve zorunlu tasarruf ile daha az tasarruf etme (daha çok tüketme) davranışına da izin verileceğini ortaya koymuştur.

Arthur Cecil Pigou (1943), kullanılabilir gelirden artışa gerek olmaksızın hane halklarının tüketiminde bir artışın söz konusu olabileceğini ortaya koymuştur (Pigou veya Reel Balans Etkisi). Thorstein Veblen ise, klasik ve neoklasik okulun ortaya koymuş olduğu tespitlerinin bireylerin ekonomik davranışı açıklayamadığını ifade etmiştir. Veblen, tasarruf davranışını ve tasarruf sürecini açıklamak için, kişiler arasındaki maddi ilişkilerin yapısının ve oluşum sürecinin de analizlere dâhil edilmesinin gerektiğini vurgulamıştır.

James S. Duesenberry (1949), Keynes’in ortaya koymuş olduğu mutlak gelir hipotezine karşın nispi gelir hipotezini ortaya koymuştur. Duesenberry’ye göre bir hanenin tüketim kararı mutlak gelirinden daha çok öteki (kendi dışındaki) hanelerin gelirine göre belirlenmektedir.

1936 yılında ortaya konulan mutlak gelir hipotezi ve daha sonra 1949 yılında ortaya konulan nispi gelir hipotezinin ardından Franco Modigliani ve Richard Brumberg (1954) yaşam boyu gelir hipotezini ortaya koymuşlardır. Hipotez, kişilerin cari dönemdeki gelirinden bağımsız bir şekilde yaşamları süresince elde edilecek geliri dikkate alarak tüketim veya tasarrufta bulunacaklarını öne sürmektedir.

Milton Friedman (1957), sürekli gelir hipotezini ortaya koymuştur. Bu hipotez, sürekli gelirin tüketimin temel belirleyicisi olmasına ve dolayısı ile nüfus yapısını, ulusal tasarrufu ve tüketimi etkileyeceğini savunmaktadır.

B. Yeager Leland (1968), ihtiyat güdüsü ile tasarruf hipotezini geliştirmiştir. Leland’ın hipotezinin temeli, geleceğe yönelik gelir beklentilerindeki belirsizliğin artması sonucu mevcut dönemdeki tasarrufların artacağı yönündeki varsayıma dayanmaktadır.

Martin Feldstein (1974), miras ve sosyal güvenlik gibi nedenlerden dolayı yapılacak tasarruf üzerine yoğunlaşarak transfer tasarrufu kavramını ortaya koymuştur. Feldstein’in transfer tasarrufu önermesine göre, sosyal güvenlik unsurunun tasarruflar ve yatırımlar üzerinde negatif yönlü önemli bir etkiye sahip olduğudur. Böylelikle tasarruf veya tüketim davranışının açıklanmasına yönelik hipotezlerin içerisinde sosyal güvenlik de önemli bir değişken olarak girmiş olmaktadır. Robert Hall (1978) çalışmasında sürekli gelir hipotezine rasyonel beklentileri de dâhil etmiştir. Eğer birey sürekli gelir teorisinin etkisi altında ise ve beklentiler ile ilgili rasyonel ise tüketim davranışı rasyonel bir yol izleyecektir. Feldstein’in hipotezine daha sonraki yıllarda Laurence J. Kotlikoff ve Spivak Avia (1981) sosyal güvenlik ve miras bırakma gibi nedenlerden dolayı yapılan tasarrufları inceleyerek transfer tasarrufu kavramına katkıda bulunmuşlardır.

David Laibson (1997), hiperbolik indirgeme hipotezini ortaya koymuştur. Laibson’a göre eğer tüketiciler dönem başında verdikleri tasarruf kararından pişman olmamak için kendisine konut kredisi veya benzeri bir “taahhüt aracı” seçecektir. Yapılan bu seçimin sonucunda dönem başında tespit edilen optimal tasarruf düzeyi korunmuş olacaktır.

Jummin Wan (2011) yaptığı çalışmada, köpüklü (balon) tasarruf kuramı olarak isimlendirdiği bir kavram ortaya koymuştur. Wan, konut fiyatlarında balonun olduğu durumda ABD ve Yunanistan gibi ülkelerde düşük tasarruf oranları gözlenmesine karşın, Çin ve Japonya gibi ülkelerde daha yüksek tasarruf oranlarına sahip olmasını açıklamaya çalışmaktadır. Wan, hanehalkının tasarruf davranışının konut politikalarındaki ve finansal piyasalardaki simetrik olmayan (eksik bilgi, tam rekabet koşullarının ihlal edildiği) durumlara bağlı değişebileceğini ifade etmektedir. Wan’ın yaptığı bu çalışma 2008 yılında dünyada yaşanan küresel finansal krizin çıkış noktası olan ABD’deki ipotekli konut piyasasındaki durumu açıklamaya yöneliktir. 2008 yılında çıkan bu kriz, konut piyasasında başlamış ve türev ürünler vasıtası ile tüm

finansal sektörü etkisi altına almıştır. Kriz kısa sürede dünya geneline yayılmış ve böylelikle Wan gibi iktisatçılara ABD, Yunanistan ile Çin, Japonya gibi ülkeleri karşılaştırma imkânı vermiştir.

Gelir Eşitsizliği ve Eşitsizliği Etkileyen Faktörler

Bir ülke ekonomisinde meydana getirilen gelirin büyüklüğü beraberinde dağılım ile ilgili fikir ve kavramları da ortaya çıkarmaktadır. Aynı şekilde gelir dağılımından söz edildiği zaman gelirin dengeli dağılımı veya gelir eşitsizliği durumlarından birisi olacaktır. Eğer gelir, teoride olduğu gibi bireyler arasında dengeli bir dağılım göstermemiş ise bu durum sözü edilen ülke ekonomisinde gelir eşitsizliğinin göstergesi olacaktır.

Gelir Eşitsizliği

Farklı yaşam standartlarına sahip olan toplumun değişik sosyal sınıfları arasındaki fark, eşitsizlik olarak tanımlanır. Gelir eşitsizliği denildiği zaman da belirli bir orandaki nüfusun milli gelirden başka bir nüfus dilime göre aldığı payın farklı olması durumudur (8.BYKP, 2001: 5). Gelir eşitsizliği yoksulluk kavramından farklı olduğu gibi yoksullukla ilişkili bir durumdur. Gelir eşitsizliği değişik yaşam standartlarını toplumun tümü için ele alırken, yoksulluk, bir kimsenin yaşam standardının yoksulluk sınırı gibi belirli bir eşik değerin altına düşüp düşmemesi ile ilgilidir. Bu eşik değeri, alınması gereken minimum kalori gereksinimi gibi mutlak bir kavram olabileceği gibi toplumdaki ortalama yaşam standardının altında bulunması gibi göreceli bir kavram da olabilir. Toplumun tümünün yaşam koşullarını yansıttığı için, göreceli yoksulluk eşitsizlik kavramı ile daha yakın ilişkilidir. Ancak eşitsizliğin derecesi her iki yoksulluk türünde de aynı etkilere sahip olacaktır. Burada sorulması gereken diğer bir soru da neden eşitsizlik kalkınma ajansları ve ülkeler için bu denli önem taşıdığı olacaktır. Gelir eşitsizliği bireylerin ortalama gelir seviyeleri, eğitim düzeyleri gibi değişkenlerle ilgili olup, hem mutlak hem de göreceli yoksulluğun boyutlarını da etkilemektedir. Ülkelerdeki gelir eşitsizliği artışının, büyüme oranları üzerinde de olumsuz etki yaptığı görülmüştür. Gelir eşitsizliği toplumdaki bireyler arasındaki fırsat eşitliği gibi durumların tespiti için de önem taşır. Son olarak gelir eşitsizliği toplumda-

ki suç, şiddet, çatışma ve huzursuzluk gibi olayların arkasında yatan önemli bir nedendir. Tüm bu sebeplere dayanarak gelir eşitsizliği ülke ekonomileri için önemli bir yere sahiptir (McKay, 2002: 1-2). Gelirin bireyler arasındaki dağılımının ne ölçüde eşitliğe yakın olduğunu belirlemeye yönelik olarak bireysel gelir eşitsizliği (dağılımı) kavramı geliştirilmiştir (TÜSİAD, 2014: 27). Bunun sonucu olarak bireysel gelir dağılımı çalışmaları, ortaya çıkan eşitsizliğin ölçümüne önem vermiştir. Bu konu ile başta iktisatçılar olmak üzere birçok bilim insanı ilgilenmiş ve farklı çok sayıda yöntem geliştirilmiştir (Şahin, 2010: 229). Gelir eşitsizliği ölçütleri genel bir şekilde objektif ve normatif ölçütler olarak iki şekilde ele alınabilir (Sen, 1997: 2, 24). Eşitsizlik ölçütlerinin gruplara ayrımından daha çok geliştirilen bu ölçütlerin ve yöntemlerin en sık kullanılanları Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı'dır¹. Ancak bu ölçütü dışında Theil Eşitsizlik Ölçütü, Kuznets Eğrisi-Katsayısı, Atkinson Eşitsizlik Ölçütü, Yüzde Payları Analizi, Pareto Katsayısı ve Elteto-Frique eşitsizlik ölçütü gibi kullanılan farklı yöntemler de bulunmaktadır.

Gelir Eşitsizliğini Etkileyen Faktörler

Ekonomideki bireyler arasındaki gelir dağılımını etkileyen olası sebepleri anlamaya çalıştığımızda karşımıza değişik etkenler çıkacaktır. Teorik olarak bu sebeplerin birçoğu gerçekten gelir eşitsizliğinin oluşması ile ilişkili olarak benzer ekonomik durumların sonucudur (Charles, 2011: 18). Kapitalist bir ekonomide gelir dağılımı, emek ve sermaye gelirlerinin dağılımı ve bunların toplam gelirden paylaşımından ibarettir (Minsky, 1973: 92). Gelir dağılımını etkileyen sayı ve çeşit bakımından oldukça çok unsur bulunmaktadır. Ancak, ekonomik analiz ve çalışmalar istatistiki açıdan önem taşıyan ve toplumdaki durumu büyük ölçüde yansıtabilecek değişkenleri içermektedir. Ülkedeki nüfus yapısı, eğitim seviyesi, işgücü piyasasının durumu, ekonomik krizler, enflas-

yon, uygulanan politikalar, teknoloji ve küreselleşme, gelir eşitsizliği için başlıca önemli göstergelerdir. Saydığımız bu ve benzeri faktörler için yapısal-yapısal olmayan, geleneksel-yeni, içsel-dışsal gibi farklı sınıflandırmalar da yapılmaktadır.

Nüfus – Yaşam Kalitesi (Sağlık, Refah Düzeyi)

Nüfus artışının fazla olması durumunda gelir seviyesi düşük kesimler artan gelirden artan oranlı bir pay alamayacaklardır. Eğer bir ülkede genç nüfus oldukça fazla ise, bu durum ilerleyen yıllarda istihdam açısından önemli problemlerin kaynağı olacaktır. Nüfus artışının dengeli olarak gerçekleşmesi, mevcut çalışanlar açısından daha fazla gelir elde etme imkânı verirken, genç nüfusun da gelecekteki istihdam edilmeleri için önemlidir (8.BYKP, 2001: 56-58). Gelir eşitsizliği açısından nüfusun rakamsal artışının yanı sıra ölüm oranı, ortalama yaşam beklentisi, hayat standartları, sağlık hizmetlerine erişim ve hastalıklı olma gibi nüfus artış hızı üzerinde etkili olan değişkenler önem taşımaktadır. Bu değişkenlerde meydana gelen artma veya azalmalar nüfus artışını pozitif veya negatif yönde etkileyecektir.

Geniş bir yelpazede yer alan araba sahipliği, işsizlik, mülkiyet hakkı, eğitimi gibi birçok sosyal statü göstergeleri ile ilişkili olarak İngiltere ve diğer gelişmiş ülkelerde hastalık ve ölüm oranları arasında farklılıklar vardır. Yapılan araştırmalar sağlık ve gelir arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Nedensellik analizinde ise daha çok ortalama kazançtan %60 daha az kazanan mesleklerde veya işsiz kimseler arasında, iş ölümlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın daha çok gelir elde eden meslek gruplarında ise ölüm oranlarının daha az etkilendiği görülmüştür. Eğer gelir artışı için, sağlık harcamalarında ciddi bir azalma varsa gelirin yeniden dağılımı bu durumu şuan olduğundan daha iyi bir hale getirebilir. Kesit analizlerinin sonucunda da ölüm oranlarının düşük olduğu ülkelerde gelir dağılımında daha eşitlikçi bir durum olduğu tespit edilmiştir (Wilkson; 1992: 165-166). P. Kennedy Bruce ve diğerleri tarafından 1996 yılında Robin Hood Endeksi kullanılarak yapılan çalışmada da ülkeler arasındaki gelir eşitsizlikleri ile çeşitli nedenlerden dolayı, artan ölüm oranları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir (Kennedy, vd., 1996). Wilkson ve Pickett tarafından 2006 yılında yapılan başka bir analizde ise, gelir dağılımı ve toplum sağlığı ile ilgili yapılmış olan çeşitli çalışmaların ortaya koyduğu hipotez ve bulgular kullanılmıştır. Bu analizin sonucunda daha

1 Lorenz eğrisi bize, toplam gelirin ne kadarının nüfusun hangi yüzdesinin elinde olduğunu göstermektedir. Bireyler arasında gelirin eşit dağıtılması ile eğri mutlak eşitlik doğrusu ile çıkarak 45°'lik bir doğru olacak ve mutlak eşitlik sağlanacaktır. Lorenz eğrisini tam eşitlik doğrusundan uzaklaşması durumunda ise gelir dağılımında eşitsizliğin olduğunun göstergesi olacaktır (8.BYKP, 2001).

Eğer bir toplumdaki tüm geliri sadece bir kişi almışsa yani mutlak eşitsizlik varsa Gini katsayısı "1" değerini alacaktır. Yine bir toplumdaki gelirin bireyler arasında eşit (tam) bir şekilde dağılımı söz konusu ise Gini katsayısı"0" değerini alır (TÜİK, 2008).

küçük yerleşim birimlerindeki topluluklar ile daha geniş toplumlar arasında gelir eşitsizliği farklılıkları tespit edilmiştir. Küçük toplumlarda gelir eşitsizliği toplumdaki sosyal sınıf farklılıklarını etkilemezken daha geniş toplumlarda bunun tersini gösteren kanıtlar tespit edilmiştir (Wilkinson ve Pickett, 2006).

Eğitim Düzeyi

Gelirin bireyler arasında dağılımından söz edildiği zaman kişilerin sahip olduğu bilgi becerilerin de önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Bireylerin almış oldukları eğitim düzeyi ve niteliği gelir eşitsizliğini etkileyen önemli bir unsurdur.

Sanayileşme öncesi ve sanayileşmenin başlangıç aşamalarında tarım, ekonomide ağırlığı fazla olan bir sektör olarak yer almıştır. Bunun sonucu olarak, toprak sahibi olmak veya olmamak gelir dağılımında belirleyici bir unsur olmuştur. Ancak gelişen ülke ekonomileri ve dünya ticareti ile birlikte tarım, ekonomideki ağırlığını kaybetmiştir. Artan uluslararası ticaret ile tekelleşmenin de gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin azalması sonucu, beşeri sermaye (mühim bir üretim girdisi olarak) gelir dağılımında belirleyici bir rol edinmiştir. Bu açıdan bireylerin sahip oldukları eğitim yönünden eşitsizlikler gelir bakımından da eşitsizliklere yol açmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 8). Bu durumda bireylerin uluslararası düzeyde ne ölçüde bilgi beceri ile donatılmış oldukları gelir dağılımının önemli bir unsurudur. Küresel düzeyde rekabet etmek isteyen işletmeler için de çalışanlarının niteliklerini artırmayı amaçlayan eğitimler ön planda tutulmaktadır (8.BYKP, 2001: 64). Becker, beşeri sermaye yatırımını ele alırken, insan sermayesi birikimi için eğitim alanında yapılan harcamalarının önemli bir yatırım olduğunu ortaya koymuştur. Yemek yemenin anlık etkisinin, bir araba satın almaya göre ikincil olması gibi bazı aktivitelerin sonucunda meydana gelen iyileşme, gelecekte görülürken bazılarının ki de yaşanan zamana yansır. Tüketim ve gelir bakımından ise, iş ile ilgili bir eğitim kazancı (gelir) etkilerken, yelkenli bir tekne ise tüketim ile ilgilidir. Eğitim ise hem tüketim hem de kazanç (gelir) açısından önemli olup her ikisini de etkilemektedir. Bölgelerarası ve bireyler arasındaki gelir farklılıkları genellikle farklı fiziksel sermaye, teknolojik bilgi ve yeteneğe sahip olmanın sonucudur. Yatırım harcamalarının net bölümü ile yatırım gelirlerinin toplamı olan kazanç, gelir üzerinde önemli etkiye sahip beşeri sermayenin ürünüdür. Bunun sonucu olarak da kendisine diğer-

lerine göre fazla yatırım yapan bir kimse, daha çok gelir elde edecektir. Gelir, beşeri sermayesi nitelikli olan yetenekli bir birey ile diğer bireyler arasında eşit dağılmayacağı için bireyler arasındaki eşitsizlik de artacaktır (Becker, 1962).

Enflasyon, Büyüme, Ekonomi Politikaları ve Politik İstikrar

Fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen sürekli bir artış olan enflasyonun ekonomik işleyiş içerisinde birçok değişken üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Büyüme, yatırımlar veya işsizlik üzerinde etkili olan enflasyon, gelir dağılımındaki eşitsizlik için de önemli bir belirleyicidir. Ekonomi literatüründe bu konuda yapılmış olan birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda genel bir tespit olarak enflasyon ile gelir eşitsizliği arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Yüksek ve değişken bir enflasyonun varlığı gelir eşitsizliğini artırıcı etki yapmaktadır. Ayrıca gelir dağılımındaki eşitsizlik, uygulanan veya uygulanacak olan finansal politikalardan da önemli ölçüde etkilenmektedir. Dolayısıyla gelir eşitsizliğinin derecesinin azaltılması veya artırılması bir bakıma politika yapıcıların elindedir (Bulir ve Gulde, 1995).

Türkiye'nin içinde olduğu 56 ülke için Dağdemir (1998) tarafından yapılan çalışmada, gelir eşitsizliği üzerinde etkili olan en önemli değişkenin kamu harcamaları olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kamu harcamaları, ilk dört gelir grubu için pozitif yönlü etkiye sahip iken son gelir grubunda bu etkinin negatif olduğu görülmüştür. Çalışmada, sadece ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerinde etkili olmadığı, ekonomik hedef ve politikaların da gelir eşitsizliği üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik tercih ve politikaların sonuçları olduğu varsayılan kamu harcamaları, enflasyon, reel faiz ve işsizliğin gelir dağılımı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye yol açtığı saptanmıştır. Kamu harcamaları, en yüksek gelir grubundan en düşük gelir grubuna doğru gelir aktarımı yolu ile gelir eşitsizliğini etkilemektedir. Buna karşılık, enflasyon, reel faiz ve işsizlik oranlarındaki artışlar en düşük gelir grubundan en yüksek gelir grubuna doğru gelir aktarımına yol açmaktadır.

Desai ve vd. (2003), demokrasiyle yönetilen ülkelerde demokrasi ile yönetilmeyenlere göre daha yüksek enflasyonun yaşanıp yaşanmadığından hareket ettikleri

araştırmalarında enflasyonun ya hükümetlerin popülist yaklaşımları sonucu yapacakları harcamalardan ya da elit kesimlerin gelirlerini artırma yönündeki birtakım baskılarından dolayı ortaya çıkabileceğini ifade etmişlerdir. 1960-1999 yılları için 100'den fazla ülke üzerinde yapılan çalışmanın sonucunda, demokrasinin gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkelerde eşitsizliğin fazla olduğu ülkelere göre enflasyonu daha az etkilediği ortaya konulmuştur. Ayrıca Merkez Bankası'nın bağımsızlığı da düşük enflasyon ve gelir dağılımı için önemlidir. Popülist yaklaşım sergileyen bir yönetimin ve enflasyon ortamından kârlı çıkacak elitlerin baskısı olmadığı takdirde, Merkez Bankası enflasyonu sıfırlama şansını yakalayabilecektir.

Dolmas ve vd. (2000), gelir eşitsizliği, enflasyon ve merkez bankasının bağımsızlığı ilişkisini 1980-1990 yılları için farklı ülkelerin eş zamanlı ve aynı ülkelerin zaman içerisindeki değişimlerini incelemişlerdir. Enflasyon ve gelir eşitsizliği arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde ortalama olarak daha yüksek bir enflasyon eğiliminin var olduğu belirlenmiştir. Ancak bu tespitler demokratik bir ülkede bağımsız bir Merkez Bankası'nın varlığında geçerlidir. Demokratik olmayan ülkelerde ise istatistiki sonuçlar şartıcı derece farklılık göstermektedir. Demokratik yönetimlerin olmadığı ülkelerde görünürde kurumsallaşmış bağımsız bir Merkez Bankası varmış gibi görünmektedir. Ancak bu ülkelerde gelir eşitsizliği, politikalarından veya politika üreten kurumlardan etkilenmemektedir.

Ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi ilk olarak ele alan Kuznets'tir. Ülke ekonomileri geliştikçe eşitsizliğin önce artacağını ancak ekonomik gelişmenin belirli bir aşamasından sonra eşitsizliğin azalacağını (Ters U-Hipotezi) ileri sürmüştür (Kuznets, 1955). Kuznets'in teorisinden sonra ekonomistlerin yapmış olduğu çalışmalar, ekonomik büyüme, politik istikrar ve gelir eşitsizliği üzerine yoğunlaşmıştır.

Eşitsizlik, ekonomik büyümenin arzulanmayan ön koşulu olarak sunulmaktadır. Ancak elde edilen ampirik bulgular, bunun aksi görüşü desteklemektedir. Eşitsizlik ile büyüme arasında negatif bir güçlü korelasyon vardır. İstatiksel olarak anlamlı olan gelir eşitsizliği büyüme arasındaki ilişki boyut bakımından ise oldukça küçüktür. Demokratik olan ve olmayan ülkelerde bu ilişki aynı özellikleri göstermektedir

(Clarke, 1995). Ekonomistler arasında gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi konusunda bir anlaşmazlık vardır. Sahra-altı Afrika ülkeleri hanehalkı harcama verilerinden yola çıkılarak yapılan çalışmada (Nel, 2003); yüksek gelir eşitsizliğinin büyüme beklentilerini orta vadede olumsuz etkilediği görülmüştür. Ancak tespit edilen bu negatif ilişki zayıf olup, gelir eşitsizliği ile büyüme arasındaki ilişki güçlü değildir. Ayrıca yüksek gelir eşitsizliğinin politik istikrarsızlık üzerinde herhangi bir etkisine rastlanmamıştır. İstatistiki olarak gelir eşitsizliğinin, politik istikrarsızlığa bir etkisi olmamasına rağmen, risk algısı ve yatırımcılar üzerinde etkili olacaktır. Böylece beklentiler açısından yüksek gelir eşitsizliği büyüme beklentilerini olumsuz yönde etkileyecektir.

Rehme (2007)'ye göre eğitim ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği ilişkisine bakıldığında ise, eğitimin her iki değişkeni de eşanlı olarak etkilediği görülmektedir. Lorenz baskınlık kriterine göre değerlendirildiği zaman, eğitim seviyesinin yüksek olması eşitsizliği azaltmamaktadır. Ancak Gini katsayısı ile yapılan hesaplama sonucunda ise eğitim seviyesinin yüksek olması, büyüme ve gelir eşitsizliğinde önce artışa sonra azalışa yol açmaktadır. Gelir eşitsizliği ile büyüme arasında fonksiyonel bir ilişki yoktur. Kuznets'in hipotezinin aksini ortaya koyan diğer bir çalışmada Rehman ve vd. (2008), tarafından yapılmıştır. Ekonomik gelişmenin eşitsizliği azalttığı, ancak gelir dağılımının ekonomik gelişmeden bağımsız olduğu tespit edilmiştir. Muinelo ve Roca, (2011), üst orta ve yüksek gelire sahip ülke örneklerinde para politikasının büyüme ve gelir eşitsizliği üzerine etkisini ele almıştır. Araştırma bulgularına göre artan harcamaların ve vergilerin büyüme üzerinde doğrudan azaltıcı bir etkisi varken, gelir açısından eşitlikçi dağılımı artırmaktadır. Artan kamu yatırımlarının ise, çıktıya zarar vermeden gelir eşitsizliğini azalttığı görülmüştür.

Alesina ve Perotti, (1995), çalışmalarında Türkiye'nin içinde yer aldığı 71 ülke bakımından gelir eşitsizliğinin sosyal memnuniyetsizliği ve politik istikrarsızlığı artırdığı varsayımını test etmişlerdir. Gelir eşitsizliğinin politik istikrarsızlığı artırdığı ve yatırımları da azalttığı sorularının araştırıldığı çalışmada, ekonomik çevrelerde ortaya çıkan belirsizliğin yatırımları azalttığı saptanmıştır. Yatırımlar büyümenin temel motoru olduğu için de gelir eşitsizliği yatırımları olumsuz etkileyerek politik istikrarsızlığa da neden olmaktadır. İki siyasi partinin var olduğu bir ülke ekonomisinde siyasal istikrarsızlık ve gelirin yeniden

dağılımını alan Belletini, (1998); ülkedeki durumun ülke ekonomisinde reel bir şokun yaşanıp yaşanmamasına bağlı olarak şekilleneceğini ifade etmektedir. Herhangi bir reel şokun olmadığı durumda siyasal partilerin her biri politik tercihleri doğrultusunda seçmenlerinin refahlarını artırmayı hedefleyen stratejileri tekrarlayacaklardır. Eğer ekonomiyi tehdit eden bir şok yok ise, politika yapıcılar gelecekte yeniden seçilme şanslarını riskli görmeyeceklerdir. Bu durumda daha köklü kararlar içeren uygulamaları hayata geçirebileceklerdir. Ancak reel bir şokun yaşanması halinde, gelecekte yeniden seçilme şanslarını artırmak için politikacılar daha ılımlı uygulamalara gideceklerdir. Herhangi reel bir şokun olmadığı ilk dönemde siyasal partiler, gelir dağılımını seçmenlerin refahını artıracak şekilde belirleyeceklerdir. Ancak ikinci dönemdeki seçim sonuçları ilk dönemin uygulamalarına ve gerçekleşen şoklar neticesinde oluşan seçmen gelirine bağlı olacaktır.

Ekonomi alanında gelişen ülkelerde (bölgelerde) yoksullukla mücadele edilmesi ve azaltılması stratejilerinin belirlenmesi üzerine görüş birliği oluşmuştur. Ancak yoksullukla nasıl mücadele edileceği, gelirin dağılımında eşitlik ve bu konuda uygulanması gereken politikalar gibi konular söz konusu olduğu zaman üzerinde mutabık kalınması zor bir durum ortaya çıkmaktadır (Kanbur, 2001). Bu durum ülke ekonomilerinin belirsizlik, politik istikrar, enflasyon, yatırımlar, uygulanan ekonomi politikalarının farklılığı gibi birçok içsel değişkenin sonucu olabilir. Bu sebeplerden dolayı dünya ekonomileri açısından yoksullukla mücadele için hangi araçların kullanılacağı ve hangi politikaların hayata geçirilmesi gerektiği konusunda tek tiplik bulunmamaktadır.

Küreselleşme

Dünya ekonomi tarihinin son iki yüz yılına bakıldığında küreselleşme tarafından yeni bir safhaya geçildiği görülmektedir. 19 yüzyılda küreselleşme sürecinin zirveye ulaştığı görülmektedir. Uluslararası ticaret ve yatırımlar genellikle birlikte ya da üretimden daha hızlı büyüdüler. Önemli ölçüde serbest ticaret ve nispeten serbest olan sermaye hareketinin sonucunda uluslararası yatırımlar, son yüzyılda önemli boyutlara ulaştı (Sutcliffe, 2004: 34-35). Ticaretin ve finansın küreselleşme süreci boyunca dünya ekonomisinin entegrasyonu tahmin edilemeyecek seviyelere ulaşmıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde zirveye ulaşan bu beklenmedik süreç dünya ekonomilerini birbirine eklemiştir. Ortaya

çıkan bu yeni küreselleşme dalgası, tüm gelir grupları ve farklı bölgelerde yaşayan kişilerin ekonomik refahları bakımından çok kapsamlı etkilere sahiptir. Bireylerin gelirlerini ve refah seviyelerini yakından ilgilendiren küreselleşme, sosyal tartışmaların gündeminde kendine önemli bir yer bulmuştur (www.imf.org, 2014). Gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliği, doğrudan yabancı sermaye yatırım artışı ile artmaktadır. Dışa açıklık oranları söz konusu olduğunda ise, dışa açıklık oranlarındaki artış sonucu gelir eşitsizliği azalmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler içinde kişi başı gelir düzeyinin yüksek olanlarda gelir eşitsizliğinin de artmaktadır. Küresel ekonomik sürece dâhil olan gelişmekte olan ülkeler için gelir dağılımı politikaları önemlidir (Dağdemir, 2008).

Küreselleşme sürecindeki bu ilerleme, 1940’ların sonuna doğru ortaya atılan Marshall Plan’i ile son bulmuştur. Bu zamana kadar hızla devam eden süreç karşısında bir takım sınırlamalar ve kurallar ortaya çıkmıştır. Korumacı bir yaklaşım olan sınırlamalar sonucunda, uluslararası sermaye akımı durma noktasına gelmiştir (Sutcliffe, 2004: 34-35). Küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi tartışmalarında iki görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüşe göre, küreselleşme gelir akımında yükselme sağlayacak olup, bu gelir iyileşmesinden mutlak anlamda en karlı çıkacak kesim düşük gelirli kimseler olacaktır. Bu iyimser bakış açısı, Kuznets’in gelir eşitsizliği gelişiminin ilk dönemlerinde artsa bile, “ülke gelişimini tamamladığı zaman eşitsizlik azalır” şeklindeki hipotezi ile uyumludur. Bu iyimser bakış açısının aksi olan ikinci görüşe göre, küreselleşme gelir üzerinde genel bir iyileşmeye yol açacaktır. Ancak yükselen bu gelirin ülke vatandaşları ile göreceli ve mutlak kaybedenler arasındaki dağılımında, eşitlikten söz etmek oldukça zor olacaktır. Böyle bir durumda ortaya çıkan ve büyüyen gelir farklılıkları sadece refah ve sosyal endişeler ile ilgili de olmayabilir. Eğer küreselleşme sürecinde ortaya çıkan fırsatlar tam olarak değerlendirilmezse, büyüme üzerinde de sınırlayıcı bir etki yapacaktır. Ayrıca küreselleşme sürecinin sürdürülebilirliği, gelir eşitsizliğinden olumsuz yönde etkilenmiş olan bireylerden geniş bir destek alabilmesine bağlıdır (www.imf.org, 2014). Sonuç olarak, küreselleşme ile birlikte dünya ekonomisinde yaşanan hızlı büyümeden gelişmekte olan birçok ülke faydalanmaktadır. Ancak bir grup gelişmekte olan ülke ise hızlı büyüme sürecinin gerisinde kalmışlardır. Çevresel olmasının ötesinde kalkınma sorun olan iklim değişikliği problemi de, süreç dışında kalan ülkeler açısından uzaksama se-

bebi sayılabilir. Hızlı bir büyüme sergileyen ülkelerde dahi gelir âdil (herkesçe) paylaşılmamaktadır. Ülke içi ve ülkeler arası uzaksama trendi, uzun dönemli büyümeye ve küresel ekonomik entegrasyona ekonomik ve siyasi yönlerden sınırlama getirebilir (Derviş, 2007: 7).

Teknoloji

Teknoloji üretim açısından temelde yeni bir üretim tekniğinin veya üretim aracının ortaya çıkması olarak kendini gösterir. Teknolojik ilerleme nitelikli işgücü için ortaya çıkan olumlu bir etkiye sahip iken, niteliksiz işgücü üzerinde olumsuz bir etki yapacaktır. Böyle bir durumda ortaya çıkan yeni üretim tarzına uyum sağlayan bireylerin geliri, diğerlerine göre artacaktır. Bunun doğal sonucu da gelir eşitsizliği kişiler arasında derinleşecektir. Böyle bir gelişme kişisel gelir dağılımı bakımından önem taşıdığı gibi üreticiler ve ülkeler açısından da son derece önemlidir. Küreselleşen dünya ekonomisinde üretim teknolojisi zayıf, emek yoğun ağırlıklı veya eskimiş bir teknolojisi kapasitesi ile üretim yapan ülkelerin gelirleri düşecektir. Buna karşılık, üretimde daha yenilikçi olan ülke ekonomilerin ise dünya ticaretinden daha yüksek pay ve gelir elde edecektir.

Kuzey ve Güney olmak üzere iki ülkenin ticaret yaptığı basit bir genel eşitlik modeli kurduğumuzu kabul edelim. Modele göre Kuzey ülkesi teknolojik gelişme kapasitesine sahip iken Güney bu kapasiteye sahip değildir. Teknolojik gelişim ise yeni ürünlerin geliştirilmesinden oluşmaktadır. Başlangıçta sadece Kuzey tarafından üretilen ve satılan ürünlere zaman içerisinde Güney ülkesi üretim teknolojisini Kuzey'den alarak sahip olmaktadır. Teknolojik gelişme sayesinde Kuzey yeni mallar üretip Güney ülkesine ihraç ederken, eski tip malları da ithal etmektedir. Kuzey ülkesini yeni üretim teknolojisindeki tek el konumundan dolayı sermaye mallarına yaptığı yatırımdan elde edeceği kazanç, kişi başına gelirinde de artışa yol açacaktır. Bu döngü içerisinde Kuzey ülkesi Güney karşısında hem görece üstünlüğünü korumak hem de mutlak geliri için teknolojik gelişimini sürdürecektir (Krugman, 1979). Bu iki ülkeli basit modelden de anlaşılacağı gibi, teknoloji bakımından gelişmiş olan ve gelişimini sürekli hale getiren ülke, uluslararası ticarete üstünlük sağlarken aynı zamanda ulusal gelir seviyesini de artıracaktır.

Sadece eğitim yolu ile öğrenilen modern bir teknolojinin karşısında eğitim gerektirmeyen geleneksel bir

teknoloji olduğu varsayıldığında; eğitim temelli modern teknoloji becerisi olan kimselerin geliri artacaktır. Bunun sonucu olarak da eşitsizlik de artar. Ancak zaman içerisinde yaşanacak olan ekonomik gelişme, teknoloji kullanma becerisi olan bireylerin oranını da artıracaktır. Teknoloji kullanabilen eğitimli işgücü oranı artarken, verimlilik düşecek ve önceden artan gelir eşitsizliği zamanla düşecektir. Böylece gelir, verimlilik ve gelir eşitsizliği arasındaki teorik varsayımlar (Kuznets Eğrisi) ile tutarlı bir durum ortaya çıkacaktır (Sato ve Yamamoto, 2008).

İş Gücü Piyasasının Durumu, Servet ve Üretim Faktörlerinin Dağılımı

Ülke ekonomisinin milli gelirinden pay almak için gerekli ön koşul işgücü piyasasına dâhil olmaktır. İşgücüne katılımı artıracak olan uygulama ve yatırımlar, politik otoritenin temel amacı olmalıdır (8.BYKP, 2001: 64). Tam rekabetin var olduğu varsayımı altında bireylerin gelirlerindeki değişimler, piyasada arz talep çerçevesinde belirlenmektedir. Bu durumda işgücünün nitelikli olup olmaması ön plana çıkacaktır. Nitelikli veya niteliksiz işgücünün elde ettiği gelir, meydana getirdiği artı değer (verimlilik) ile ilişkili olacaktır. İşgücünün verimli olması da hâlihazırdaki üretim teknolojisine ve emek arzına göre belirlenecektir. Örneğin nitelikli işgücü arzının artışı bu işgücü için ödenen ücretlerde azalmaya yol açacaktır. Benzer şekilde niteliksiz işgücü arzındaki azalma da, bu işçilere ödenen ücretlerde artışa yol açar (Aktan ve Vural, 2002: 4-5). Emelin yetişkin bireyler bakımından eşit dağıldığı sanılmaktadır. Ancak kişilerin nitelikleri işgücü bakımından son derece önemlidir. Emelin niteliği herkeste benzer ve eşit olsaydı ücret geliri arasındaki eşitsizlikler ortadan kalkabilirdi. Ücret gelirleri arasındaki farklılıkların temel sebebi emelin niteliği iken, bireysel beceriler ikincil bir etkiye sahiptir. Nitelikli işgücünün kaynağı ise eğitimden geçmektedir (Türk, 1989: 286).

Kişisel gelir dağılımında eşitsizliğe neden olan önemli bir unsur da servet dağılımının dengeli olmamasıdır. Kişinin sahip olduğu servetinde ortaya çıkan bir değerlendirme gelir dağılımında da servet sahibine katkı yapacaktır. Bu durumda servet yoluyla da kişisel gelir eşitsizliği daha dengesiz bir hal alacaktır. Servet dağılımından kaynaklanan gelir eşitsizliğinin azaltılmasının yolu ise, servet üzerinden alınan dolaysız vergilerin varlığına bağlıdır (8.BYKP, 2001: 63). Üretim faktörlerini elinde bulunduran kimseler faktörlerden dolayı bir gelir elde edeceklerdir. Bu durumda faktör

fiyatlarının dağılımı konusu ortaya çıkacaktır. Faktör fiyatları ücret, kâr, rant ve faizden oluşmaktadır. Değişen faktör fiyatlarına göre bu faktörleri elinde bulunduranlar arasındaki gelir dağılımı da değişiklik gösterecektir. Örneğin ekonomide faizlerin artması durumunda faiz geliri olan kimsenin lehine, gelir dağılımı değişecektir.

Kayıt Dışı Ekonomi

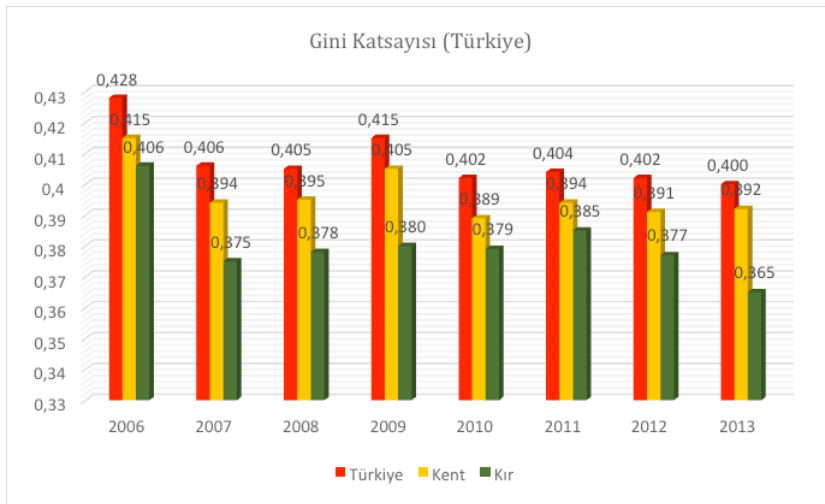
Kayıt dışı ekonomi, gelişmekte olan ülkelerde tarım dışı istihdamın yaklaşık %38’ini oluşturmaktadır. Kayıt dışı işgücünün yapısı (niteliği) hakkında bir genelleme yapmanın zor olmasına rağmen, bu sektör kötü çalışma koşulları ve artan yoksullukla yakından ilgilidir. Kayıt dışı sektörün bazı özellikleri, ücretlerin ödenmemesine karşın herhangi bir güvencenin olmaması, zorunlu fazla mesainin olması, sağlık sigortasının, iş güvencesinin olmaması, emeklilik ve tazminat gibi ödemelerin olmayışı olarak sıralanabilir. Kayıt dışı sektörlerde genellikle sosyal yaşamdaki birçok fırsattan dışlanmış kadınlar, göçmenler ve diğer zayıf kimseler başka seçenekleri olmadığı için yer almaktadırlar (www.ilo.org, 2014). Kayıt dışı ekonominin varlığı, gerek ülke ekonomisine gerekse bireylerin elde ettikleri gelir üzerine olumsuz etkiler yapmaktadır. Ülke ekonomisi bakımından kayıt altına alınamayan sektörler vergilendirilemeyeceği için ülke geliri azalacaktır. Geliri azalan devlet daha az kamu yatırımı ve harcaması (transferler, sosyal yardım ve fonlar) yapacaktır. Devletin azalan geliri

sonucu, vergi ve harçlar da artış yoluna gitmesi doğal karşılanacaktır. Devlet otoritesince yapılacak olan harcamaların azalmasından ve vergilerin artışından bireyler etkilenecektir. Farklı gelir grubunda yer alan bireyler arasındaki gelir dağılımını etkileyen bir durum ortaya çıkar. Düşük gelirli olup kamu harcama ve yatırımlarına ihtiyaç duyan kimseler, artan bir vergi yükü ile de karşılaşınca, birerler arasındaki gelir eşitsizliği daha da artacaktır. Kayıt dışı ekonomi yasal çerçevede üretim yapan firmaları da etkileyecektir. Vergi, sigorta primi gibi birçok yasal yükümlülüğü olmayan ve düşük ücretin olduğu bu sektör, kayıt altında olan firmalara göre daha düşük maliyetli üretim yapacağı için haksız rekabete de yol açacaktır.

Söz konusu edilen başlıca etkenler dışında, gelir dağılımı üzerinde etkili olan ülkelere özgü; çalışma koşulları, iş sözleşmeleri, risk yapıları, miras, aile yapısı, sosyal kurallar ve düzenlemeler gibi daha birçok unsur bulunmaktadır.

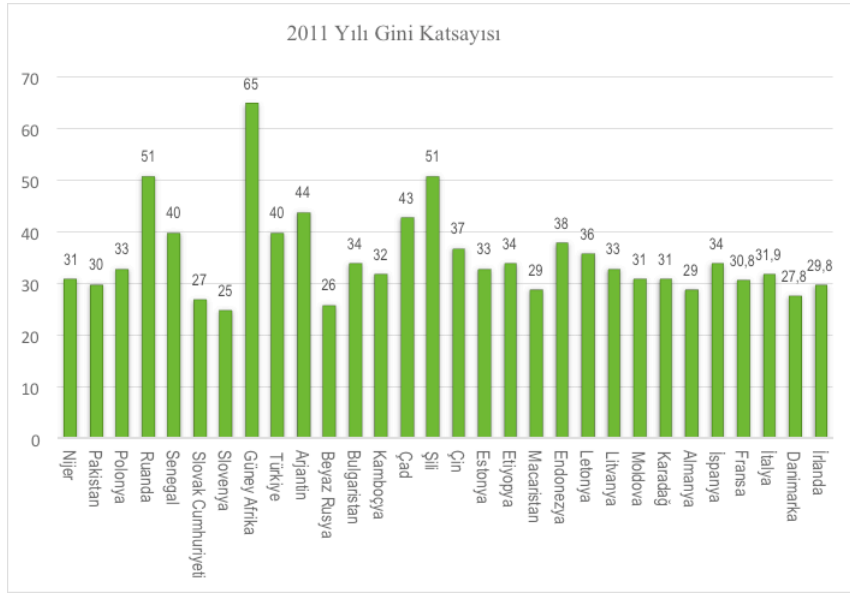
Ülkelerdeki Gelir Eşitsizliği Oranları

Ülke ekonomisinde ortaya çıkarılan değerden (GSMH) daha önemli olan, bu gelirin paylaşım şekli ve topluma yansımaları olacaktır. Gelir eşitsizliği, herhangi bir ülkedeki bireylerin refah seviyesi ile ilgili net bilgi sunan göstergelerden en önemlisidir. Gelir eşitsizliğinin tespitinde kullanılan birden fazla ölçüt ve yöntem bulunmaktadır. Ancak en yaygın kullanılan ölçüt, “Gini Katsayısıdır”.

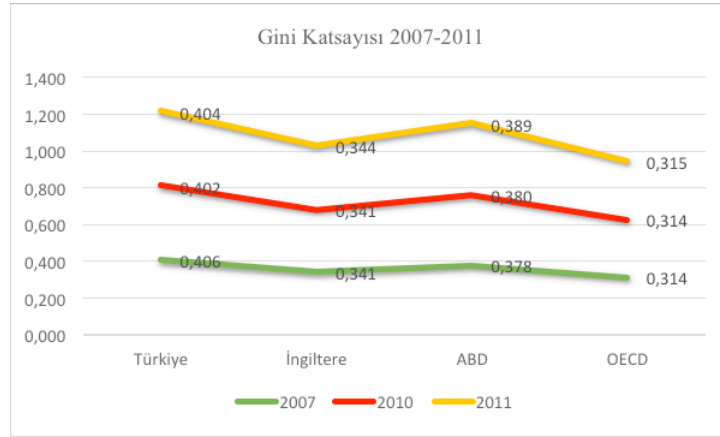
Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006-2013 Verilerinden elde edilmiştir.

Şekil 1. Türkiye’de Gelir Eşitsizliği (2006-2013)

Kaynak: Grafik Eurostat ve World Development Indicators (WorldBank) verilerinden oluşturulmuştur.

Şekil 2. Dünyadaki Bazı Ülkelerde Gelir Eşitsizliği (2011)

Kaynak: stats.oecd.org

Şekil 3. OECD Ülkeleri, ABD ve İngiltere'de Gelir Eşitsizliği

Şekil 1, Türkiye için 2006-2013 yılları arasındaki Gini değerlerini, Şekil 2 ise dünyadaki bazı ülkelerin 2011 yılındaki Gini değerlerini göstermektedir.² Ülkeler içerisinde gelirin en adil dağıldığı ülke Gini katsayısı

0,25 olan Slovenya'dır. Slovenya'nın ardından en adil dağılıma sahip ikinci ülke Beyaz Rusya (Gini=0,26) olurken, üçüncü sıradaki ülke ise 0,27 Gini katsayısı ile Slovak Cumhuriyeti'dir.

² Gini katsayısının değeri 0-1 arasındadır. Şekil 2'deki gibi Dünya Bankası bu katsayıyı endekse çevirerek (100 ile çarparak) de kullanmaktadır. Bu durumda 0 değeri tam eşitliği gösterirken 100 değeri de tam eşitsizliği göstermektedir.

Gelir dağılımının en eşitsiz dağıldığı ülke ise Gini katsayısı 0,65 olan Güney Afrika'dır. 0,51'lik Gini katsayısı ile gelirin eşit dağılmadığı ikinci sırada yer alan iki

ülke Şili ve Ruanda'dır. Senegal, Türkiye, Çad ve Arjantin gibi ülkelerin de Gini katsayıları 0,40 ve üzerindedir. AB üyesi olan Almanya'nın Gini katyasısı 0,29 iken yine bir AB ülkesi olan İspanya'da katsayı 0,34'tür. Görüldüğü gibi gelişmekte olan ülkelerde ve Afrika ülkelerinde Gini katsayısı oldukça yüksektir. Slovenya ve Slovak Cumhuriyeti en eşitlikçi dağılıma sahipken Letonya ve İspanya gibi AB ülkelerinde de görece olarak daha eşitsiz bir durum olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin de içinde yer aldığı 34 OECD ülkesinin ortalaması Şekil 3'te yer almaktadır. 2007-2011 yılları arasında OECD ülkeleri Gini katsayı ortalaması 0,31 civarındadır. Bu dönemde OECD üyesi olan İngiltere'nin Gini katsayısı 0,34 civarında ve ABD'nin

Gini katsayısı 0,37 ile 0,39 arasında olduğu görülmektedir. Türkiye'nin ise diğer OECD ülkeleri içinde ortalamanın üstünde bir gelir eşitsizliğine sahip olduğu görülmektedir.

Literatür

Türkiye'de ve dünyada hanehalkı tasarrufları üzerine yapılmış olan birçok ampirik çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmaların çoğunda hanehalkı tasarruflarının temel belirleyicisinin gelir ve gelire bağlı değişkenler olduğu tespit edilmiştir. Tablo-1'de hanehalkı tasarrufları ile gelir arasındaki ilişkileri test eden çalışmalara yer verilmiştir.

Tablo 1. Hanehalkı Tasarrufları ile Gelir Arasındaki İlişki Üzerine Yapılan Ampirik Çalışmalar

Yazar(lar)	Dönem	Yöntem	Ülke(ler)	Sonuç
Kelley ve Williamson(1968)	1958-1959	Yatay Kesit	Endonezya	Hanehalkı tasarrufları gelirin kaynağı, yaş ve diğer faktörlerden etkilenmektedir.
Browning(1995)	1982-1992	Zaman Serisi	Kanada	Eşlerin geliri artışı, kadınları beklenti ve tercihleri tasarrufları artırmaktadır
Chen(1997)	1992	Yatay Kesit	ABD	Cari dönem geliri, hanehalkı yatırım tercihleri ve beklentiler tasarrufları etkilemektedir.
Attanasio ve Szekely(1998)	1984-1996	Yatay Kesit	Meksika	Hanehalkı tasarrufları eğitim seviyesi ve sabit gelirden olumlu yönde etkilenmektedir.
Kraay(2000)	1978-1995	Yatay Kesit	Çin	Gelecekte elde etmeyi umulan gelirdeki artış ve tüketim düzeyi tasarrufları belirlemektedir.
Attanasio ve Szekely(2000)	1985-1997	Yatay Kesit	Kuzey Doğu Asya, Latin Amerika	Genç nüfus, çocuk sayısının azlığı, büyüme ve gelirdeki artışlar Doğu Asya'da yüksek tasarrufu sağlamıştır.
Freyland(2005)	2005	Panel Veri Analizi	Almanya	Kadının yüksek gelire sahip olması, eşlerin her ikisinin de çalışması ve gelecekte birlikte yaşam beklentisine sahip olmaları tasarrufları pozitif etkilemektedir.
Horika ve Wan(2007)	1995-2004	Panel Veri Analizi	Çin	Gelir artışı hanehalkı tasarruflarının en önemli belirleyicisi olup reel faiz ve enflasyon oranı da tasarrufları etkilemektedir.
Agrawal v.d.,(2009)	1960-2005	Zaman Serisi	Güney Asya	Tasarruflar gelir, bankacılık sistemine erişim, yabancı tasarruf oranları tarafından belirlenmektedir.
İsmail veRashid(2013)	1975-2011	Eş Bütünleşme Analizi	Pakistan	Kişi başına büyüme oranı ve gelir kısa dönemde hane tasarruflarını etkilemezken uzun dönemde (kamu politikaları, yaş ve enflasyon oranı ile birlikte) etkilemektedir.
Bozkuş ve Üçdoğruk(2008)	2003	Yatay Kesit	Türkiye	Hane reisinin yaşı, geliri ve eğitim seviyesi ile hane büyüklüğü, sahip olunan menkul-gayrimenkul tasarruflar üzerinde etkilidir.
Çelik(2009)	2007-2008	Yatay Kesit	Türkiye(Adana)	Eğitim seviyesi ve gelir artışı hanehalkı tasarruflarını artırmaktadır.
Çolak ve Öztürkler(2012)	2010	Yatay Kesit	Türkiye	Hanehalkı tasarrufların gelir, ev sahibi olmak, emeklilik ve sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olmak artırmaktadır.

Veri Seti

Türkiye’de hanehalkının tasarruflarının belirleyicilerinin tespitine yönelik ampirik uygulama için TÜİK’ten temin edilen mikro veri setleri kullanılmıştır. Veri seti 2002-2013 dönemi “Hanehalkı Bütçe Anketlerinden” oluşmaktadır.

Veri Analiz Yöntemi

Çalışmada, hanehalkının gelir türü ile tasarruflar arasındaki ilişki TÜİK’in sağlamış olduğu ikincil verilerle çoklu doğrusal regresyon modeli kullanılarak analiz edilmiştir.

Doğrusal Regresyon Analizi

Regresyon analizi temelde bağımlı olarak tanımlanan bir değişken ile açıklayıcı olarak tanımlanan diğer değişkenler arasındaki ortalama doğrusal ilişkiyi açıklamaya yöneliktir. İlk olarak Francis Galton tarafından 1886 yılındaki ebeveynler ile çocuklarının boyları arasındaki ilişki araştırılırken kullanılmıştır (Gujarati, 2004:17-18). Zaman içerisinde yapılan uygulamalı çalışmalarla ekonomik analizlerin önemli bir yöntemi haline almıştır. İlk başlarda bir bağımlı ve bir açıklayıcı değişken üzerine kurulan basit regresyon modeli bağımsız değişkenlerin sayısının artırılması ile yeni formlar kazanmıştır.

$E(Y|X = x)$ için doğrusal regresyon denklemi

$$E(Y|X = xt) = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \epsilon_i \quad 1$$

Basit doğrusal regresyon modelinde;

- X; açıklayıcı olan bağımsız değişkeni,
- Y; açıklanan yani etkilenen bağımlı değişkeni,
- $\beta_{0,x}$ = 0 olduğunda bağımlı değişkenin alacağı değeri,
- β_1 ; Regresyon katsayısını,
- ϵ_i ; ortalaması sıfır olan hata terimini göstermektedir.

Modelde görüldüğü gibi bağımlı değişken Y sadece bir tek açıklayıcı değişkenle (X) doğrusal bir ilişki içerisinde.

Çoklu doğrusal regresyon modeli basit doğrusal regresyon modelinin tek bir eğim ve ortalama dışında birçok açıdan geliştirilmesine imkân vermektedir (Sanford, 2005: 47). Basit doğrusal regresyon modeli denkleminde hareketle, çoklu doğrusal regresyon denklemi aşağıdaki gibi olmaktadır.

$$E(Y|X_1 = X_1) = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \epsilon_i \quad 2$$

$$E(Y|X_1 = X_1, X_2 = X_2, \dots, X_n) = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \epsilon_i \quad 3$$

$$E(Y|X = X) = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_n X_n + \epsilon_i \quad 4$$

2 numaralı denklem sadece bir tane (X_1) bağımlı değişkenin olması durumundaki modeli yansıtırken, 3 ve 4 numaralı denklemler birden çok sayıda bağımsız değişken olması durumunda çoklu doğrusal regresyon denklemini ortaya koymaktadır.

Her bir bağımsız (açıklayıcı) değişken, modele sırasıyla eklenebilmektedir. Buna karşın her bir bağımlı değişken için ise yeni bir model kurulması gerekmektedir. Örneğin işsizlik (Y_1) ile enflasyon (X_1) ve büyüme (X_2) arasındaki ilişki test edilirken aşağıdaki doğrusal regresyon modeli kurulacaktır:

$$Y_1 = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \epsilon_i \quad 5$$

Ancak gelir (Y_2) gibi diğer bir bağımlı değişken ile enflasyon ve büyüme arasındaki doğrusal ilişki incelenmek istenirse 11 numaralı denklemdeki gibi yeni modelin kurulması gerekmektedir:

$$Y_{2=} \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \epsilon_i \quad 6$$

Görüldüğü gibi her bir bağımlı değişkenin açıklayıcı değişkenlerle olan doğrusal ilişkisini ortaya koymak için bağımlı değişken sayısı kadar yeni bir doğrusal regresyon denklemi kurulmaktadır.

Doğrusal regresyon modellerinin temel varsayımları ise;

- Hata terimi normal dağılım gösterir.
- Hata terimleri için ardışık değerler birbiri ile ilişkili değildir (otokorelasyon yoktur).
- Hata teriminin varyansı bağımsız değişkenlere göre değişmemektedir (sabit varyanslıdır, bağımlı değişken ile aynı varyansa sahiptir).

Çoklu doğrusal regresyon analizi söz konusu olduğu zaman, yukarıda sıralanan temel varsayımlara açıklayıcı değişkenler arasında doğrusal ilişkilerin (çoklu doğrusal bağlantı) olmaması varsayımı da eklenmektedir.

Uygulama

Tablo 2. Regresyon Modellerinde Yer Alan Değişkenlerin Açıklamaları

Bağımlı Değişkenler	
s_hane	Yıllık hanehalkı tasarrufu (yıllık kullanılabilir gelir ile yıllık toplam harcamalar farkı)
Bağımsız Değişkenler	
emekli_dgrmaas	Hane reisinin yıllık olarak emekli, yaşlı, dul gazi, işsizlik maaşı, vergi iadesi ve aldığı diğer destekler toplamı
ucrt_prim	Hane reisinin yıllık ücret, prim ve yevmiye geliri toplamı
ayniyardmlar	Hane reisine yapılan gıda, ulaşım gibi aynı yardımlar toplamı
banka_gayrimenkul	Hane reisinin yıllık olarak gayrimenkul, banka ve özel emeklilik gibi gelirler toplamı
Tp_emekli_dgrmaas	Hane reisi ve eşinin yıllık olarak emekli, yaşlı, dul gazi, işsizlik maaşı ve aldığı diğer destekler
Tp_ucrt_prim	Hane reisi ve eşinin yıllık ücret, prim ve yevmiye geliri toplamı
Tp_ayniyardmlar	Hane reisi ve eşine yapılan gıda, ulaşım gibi aynı yardımlar toplamı
Tp_banka_gayrimenkul	Hane reisi ve eşinin yıllık tarım arazisinden ve girişimcilikten elde ettiği gelirler toplamı

Tablo 2'de hanehalkı gelir türünün tasarruflar üzerindeki etkisini ölçmek için kurulan regresyon modellerinde yer alan değişkenlerin açıklamaları yer almaktadır. 2002-2013 arasındaki on iki yıllık dönemde her yıl için ikişer (toplam 24 adet) çoklu doğrusal regresyon modeli kurulmuştur. İlk model (Tablo 4) sadece hane reisinin gelirini yansıtırken ikinci modele (Tablo 5) hane reisi eşinin de geliri dâhil edilmiştir. Tablo 5'te yer alan ikinci modeldeki gelir değişkenleri hane reisi ve eşinin gelirleri toplamından oluşturulmuştur. Her iki model, hanehalkı gelir türlerinin hanehalkı tasarrufu üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını incelemektedir.

Tablo 3, 2002-2013 döneminde 2003,2004, 2006 ve 2007 yılları haricindeki yıllarda ilk üç gelir grubunun

yıllık ortalama tasarruf oranlarının negatif olduğunu göstermektedir. Pozitif tasarrufta bulunan dördüncü ve son yüzde yirmilik gelir grubun yıllık ortalama kullanılabilir gelirleri de ilk üç gruptan oldukça fazladır. 2002 yılında en düşük gelir grubu ile en yüksek gelir grubu arasındaki yıllık ortalama gelir bakımında fark yaklaşık 8,3 kattır. 2002 yılında Türkiye'deki hanehalkı tasarruf oranları ortalama %14 civarındadır. Ortalama tasarruf oranının pozitif olmasına karşın gelir grupları bakımından bu durum farklılaşmaktadır. En düşük gelir grubu için yıllık ortalama tasarruf oranı -%41 iken en yüksek gelir grubu için %33'tür. 2002 yılından sonraki yıllarda da oranlar farklı olsa bile gelir grupları arasında benzer bir durumun olduğu Tabloda görülmektedir.

Tablo 3. Türkiye’de Hanehalkı Yıllık Ortalama Tasarruf Oranları ve Gelirleri (2002-2013)

		İlk%20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Son %20	Tüm
2002	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-40.80	-12.48	-2.72	8.95	32.57	13.58
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	2488	4359	6205	9163	20720	8585
2003	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-20.88	-2.75	5.81	13.01	32.80	17.46
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	3176	5375	7516	10820	23870	10150
2004	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-27.71	-2.73	4.32	11.91	31.90	15.82
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	3789	6661	9450	13580	28019	12298
2005	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-38.07	-9.08	-0.57	9.22	24.31	9.55
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	4268	7724	11092	15892	31479	14089
2006	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-26.01	-4.05	0.96	7.51	24.51	10.49
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	5271	9193	12983	18236	35983	16331
2007	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-23.04	-4.45	3.38	10.20	25.66	11.98
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	5878	10010	14192	19971	38640	17732
2008	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-36.11	-14.29	-5.89	5.09	25.89	8.06
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	6208	11060	15913	22552	45438	20231
2009	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-40.31	-14.81	-4.70	6.84	26.60	8.87
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	6343	11730	16857	23859	48935	21541
2010	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-32.22	-14.09	-3.10	3.81	34.94	7.50
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	7470	13031	18314	25918	35895	23249
2011	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-31.96	-14.77	-3.91	4.57	36.22	7.62
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	8668	14901	21104	29683	40615	26971
2012	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-24.06	-14.04	-4.43	5.04	21.00	6.59
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	9974	17005	23759	33150	67289	30232
2013	Yıllık Ortalama Tasarruf Oranı (%)	-23.50	-10.72	-4.79	5.36	22.14	7.53
	Yıllık Ortalama Kullanılabilir Gelir(“)	10683	18223	25507	35844	72250	32501
2002-2013 Dönemi TÜİK Hanehalkı Bütçe Araştırması Mikro Veri Setlerinden Hesaplanmıştır							

Yıllık kullanılabilir gelir ve tasarruf miktarlarından hesaplanmış olan tasarruf oranlarına baktığımızda; 2010 ve 2011 yıllara diğer yıllara göre de bir iyileşme (4,8 ve 4,6 kat) görülse de büyük oranda 2002-2013 döneminde aynı kalmış, 2013 yaklaşık 6,8 kat olmuştur. İlk yüzde yirmilik dilimin temsil ettiği en yoksul kesimin yıllık ortalama tasarruf oranları 2002 yılında -%40,8 iken 2013 yılında görece bir iyileşme ile -%23,5 olmuştur. Benzer şekilde 2002 yılında ikinci yüzde yirmilik dilimin yıllık ortalama tasarruf oranı -%12,48’den -%10,72’ye gerilemiştir. İlk iki gelir grubundaki değişimin aksine son üç gelir grubunun yıllık ortalama tasarruf oranları 2002-2013 döneminde düşmüştür. 2002 yılında üçüncü gelir grubunun yıllık ortalama tasarruf oranı -%2,72 iken 2013 yılında -%4,79 olmuştur. Dördüncü ve beşinci gelir grupları için de 2002-2013 döneminde yıllık ortalama tasarruf oranı bakımından bir düşüş söz konusudur.

Üçüncü, dördüncü ve son gelir grubunun yıllık ortalama tasarruf oranlarındaki düşüş 2002-2013 dönemi için hanehalkı tasarruflarını azalmıştır. Tüm gelir gruplarını temsil eden toplam hanehalkı tasarrufları ise, 2002 yılında %13,58 iken 2013 yılında %7,53’e düşmüştür. Bu durumun Türkiye’deki ulusal tasarrufların düşüklüğü ile de uyumlu olduğu söylenebilir.

Tablo 4’te 2002-2013 dönemi için kurulan tüm modellerdeki (ilk model) değişkenlerin istatistiki olarak anlamlı olup olmadıkları ve anlamlılık düzeyleri yer almaktadır. Analiz sonuçlarında da görüldüğü gibi hane reisinin ücret ve prim gelirlerini temsil eden değişken, 12 yılın tümünde istatistiki olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Ücret ve prim gelirlerindeki bir birimlik artış hanehalkı tasarruflarında 2002-2013 döneminde 0,39 birim ile 0,26 birim arasında artışlar sağlamaktadır (2002 yılında 0,39 birim, 2003 yılında

Tablo 4. Model 1'in Analiz Sonuçları

Değişkenler	ucrt_prim	ayniyardmlar	banka_gayrimenkul	emekli_dgrmaas	Sabit
2002	0.390***	-0.387	1.317***	0.139***	-1,669***
2003	0.450***	1.453***	1.344***	0.237***	-2,211***
2004	0.441***	-0.211	0.682***	0.184***	-2,372***
2005	0.423***	0.747**	0.664***	0.237**	-3.112***
2006	0.460***	-0.037	0.269	0.266***	-3,728***
2007	0.339***	1.708***	0.867***	0.079	-2,523**
2008	0.369***	0.822**	0.576***	0.096*	-4,211***
2009	0.456***	0.611**	0.945***	0.155**	-5,686***
2010	0.500***	0.605	0.491**	0.135***	-6,320***
2011	0.291***	1.350***	0.689***	0.190***	-4,776***
2012	0.320***	-0.810***	1.107***	0.376***	-2,473***
2013	0.262***	-0.442**	1.043***	0.182	-2,170***
Anlamlılık Düzeyleri: *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1					

0,45 birim, 2004 yılında 0,44 birim...2013 yılında 0,26 birim). Aynı yardımlar değişkeni ise 2002, 2004, 2006 ve 2010 yılları için hanehalkı tasarrufları üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir. Diğer yıllarda ise; 2012 ve 2013 yılları için tasarrufları negatif etkilerken, 2003, 2005, 2007, 2008, 2009 ve 2011 yılları için ise, tasarrufları pozitif yönlü etkilemektedir.

Banka ve gayrimenkul gelirleri 2006 yılı dışında hanehalkı tasarrufları üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. 2002 yılında banka ve gayrimenkul gelirlerindeki bir birimlik artış hanehalkı tasarruflarını yaklaşık 1,32 birim artırırken, 2013 yılında bu etki 1,043 birim olmuştur. Emekli maaşı ve diğer maaş gelirleri değişkeni ise 2007 ve 2013 yılları dışındaki yıllar için hanehalkı tasarrufları üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir. Emekli maaşı ve diğer gelirlerdeki bir birimlik artış hanehalkı tasarruflarında 2002 yılında 0,14 birime yakın artış sağlarken, bu etki 2013 yılında 0,18 birim olarak gerçekleşmiştir.

2002-2013 dönemde her yıl için kurulan ikinci modellerin analiz sonuçları da Tablo 5'te görülmektedir. Analiz sonuçlarına baktığımızda 2002 ve 2004 yılı haricindeki yıllarda hane reisi ve eşinin ücret ve prim gelirleri toplamı (Tp_ucrt_prim) istatistiki olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Toplam ücret ve prim gelirle-

rindeki bir birimlik artış hanehalkı tasarruflarında 2003 yılında 0,49 birim (2004 yılında 0,32 birim, 2005 yılında 0,27 birim, 2006 yılında 0,34 birim, 2007 yılında 0,52 birim, 2008 yılında 0,50 birim, 2009 yılında 0,45 birim, 2010 yılında 0,46 birim, 2011 yılında 0,35 birim, 2012 yılında 0,31 birim) ve 2013 yılında da 0,26 birimlik bir artış sağlamaktadır.

Toplam ücret ve prim gelirleri dışında hanehalkı tasarrufları üzerinde etkili olan değişkenler toplam banka ve gayrimenkul gelirleri ile toplam emekli ve diğer maaş gelirleri değişkenleridir. Toplam banka ve gayrimenkul gelirlerindeki bir birimlik artış, hanehalkı tasarruflarında 2003 yılında yaklaşık 0,88 birim, 2005 yılında 0,96 birim, 2007 yılında 1,36 birim, 2008 yılında 0,99 birim, 2009 yılında 0,78 birim, 2012 yılında 0,52 birim ve 2013 yılında 1,021 birimlik artış sağlamaktadır. Toplam emekli ve diğer maaş gelirlerindeki bir birimlik artış, hanehalkı tasarruflarında; 2003 yılında 0,22 birim, 2004 yılında 0,52, 2008 yılında 0,24 birim, 2011 yılında 0,23 birim, 2012 yılında 0,39 birim ve 2013 yılında 0,21 birimlik bir artış sağlamaktadır.

Toplam aynı yardımlar değişkeni ise sadece 2012 ve 2013 yıllarında istatistiki olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Toplam aynı yardımlardaki bir birimlik artış hanehalkı tasarruflarını 2012 yılında yaklaşık 0,79 birim ve 2013 yılında 0,52 birim azaltmaktadır.

Tablo 5. Model 2'nin Analiz Sonuçları

Değişkenler	Tp_ucrt_prim	Tp_ayniyardmlar	Tp_banka_gayrimenk	Tp_emekli_dgrmaas	Sabit
2002	0.268*	0.087	0.382	-0.019	-2,037***
2003	0.494***	0.041	0.877***	0.222***	-3,019***
2004	0.329**	-0.488	0.100	0.524***	-1,515***
2005	0.271***	0.18	0.964***	0.166	-2,067***
2006	0.346***	-0.301	0.513	-0.115	-2,460***
2007	0.526***	-0.008	1.366**	0.141	-5,700**
2008	0.504***	-0.373	0.990**	0.248***	-7,401***
2009	0.451***	-0.519*	0.780**	-0.120	-5,670***
2010	0.469***	-0.661	0.275	-0.084	-6,399***
2011	0.355***	-0.096	0.721	0.232***	-7,059***
2012	0.311***	-0.787***	0.529***	0.395***	-3,430***
2013	0.263***	-0.520***	1.021***	0.212**	-3,161***

Anlamlılık Düzeyleri: *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

2002-2012 dönemi için kurulan çoklu doğrusal regresyon modellerinin katsayılarına baktığımız zaman iktisat teorisinin öngörülleri uyumludur. Şöyle ki, bireylerin hiç geliri olmasalar dahi yaşamını devam ettirebilmek için tüketim yapacaklardır. Gelirin olmadığı durumda yapılacak olan bu tüketim negatif tasarruf anlamına gelmektedir. Tablo 4 ve Tablo 5'teki analiz sonuçlarında kurulan modellerin katsayı işaretlerinin negatif olduğu görülmektedir. Bu durumda 2002 yılında Türkiye'deki hanehalkının hiç gelirleri olmasa dahi yaşamlarını sürdürmeleri için ihtiyaç duydukları minimum harcama tutarı 1669³'tür. Bu harcama tutarı yıllara göre farklılık göstermekle birlikte 2013 yılında 2170³ olmuştur.

2002-2013 yılları için kurulan modellerin F tablo değeri ve olasılık değerleri (p<0,05) anlamlıdır. F değeri modelin genel olarak anlamlılığı hakkında bilgi verdiği için modelimiz bir bütün olarak anlamlıdır. Modellerin R² (R-Kare) değerlerine baktığımız zaman yatay kesit verileri için uygun olan değerleri (en düşük 0,11 en yüksek 0,55) aldığı görülmektedir. Modeller için yapılan dağılım (Shapiro-Francia Test) testi sonucunda p-olasılık değerleri 0,05'ten büyük oldukları için modelin anlamlı olduğu tespit edil-

3 Model 1 ve Model 2'nin gözlem sayısı eş geliri beyanının az olmasından veya eş gelirinin olmamasından dolayı yıl bazında değişimle birlikte ortalama 10 kata yakın farklılık (örneğin 2002 yılında Model 1'in gözlem sayısı 4500 iken Model 2'nin sadece 200'dür) göstermektedir. Bu nedenle hanenin minimum harcaması ile ilgili yorumlar geneli yansıtması bakımından gözlem sayısı fazla olduğu için Model 1'e göre yapılmıştır.

miştir. Ayrıca değişen varyans probleminin önceden önlenmesi için modellerde sağlam (robust) standart hatalar kullanılmıştır.

Modellerde yer alan değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorgulaması VIF (variance inflation factors) değerleri ile yapılmıştır. Her iki modelin VIF değerleri tüm değişkenler için 5'ten küçük (1-1,5 arasında) ve ortalama olarak Model-1 için 1,08 ve Model-2 için 1,03'dür. Dolayısı ile kurulan modellerde çoklu doğrusal bağlantı sorunu da bulunmamaktadır.

Sonuç

2002-2013 yıllarını kapsayan 12 yıllık dönemde hanehalkı ücret, prim ve yevmiye gelirlerinin tasarruflar üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Banka, gayrimenkul ve özel emeklilik fonu gelirlerinin ise, tasarrufları pozitif yönde etkiledikleri tespit edilmiştir. Bunların dışında, emekli, gazi, yaşlı, dul maaşı ve vergi iadelerinden oluşan gelirlerin de hane tasarrufları üzerindeki etkisinin genelde pozitif olduğu görülmüştür. Buna karşılık, haneye yapılan gıda, giyecek ve ulaşım desteği gibi aynı yardımların ise yıllara göre değişse de genel olarak tasarrufları negatif yönde etkiledikleri görülmüştür.

Hanehalkı gelirinin ve tasarruf oranlarının miktar olarak ele alınması Türkiye'de eşitsizliğin varlığını ortaya koymaktadır. Hanehalkı beş gelir grubuna ayrıldığında; 2002 yılında en düşük gelir grubu ile en yüksek gelir grubu arasındaki yıllık ortalama ge-

lir farkı 8,3 kat iken 2013 yılında bu fark neredeyse 7 kattır. 2006 yılında en düşük ve en yüksek gelir grubu arasındaki gelir farkı 6,8 kat, 2007 yılında 6,5 kat olurken 2008 yılında yeniden 7,5 kata çıkmıştır. 2008 yılındaki bu durum küresel boyuttaki finansal krizle uyum göstermektedir. 2009 yılında 7,7 kat olan gelir uçurumu 2010 yılında çarpıcı bir şekilde azalarak 4,8 kata düşmüştür. 2011 yılında da benzer bir orana (4,7 kat) sahip olan gelir farklılığı 2012 yılında yükselerek 6,7 kat olmuştur. Bu durumda 12 yıllık dönemde tasarruflarda kısa süreli meydana gelen iyileşmeler ortadan kaybolmuştur.

Hane, yıllık ortalama gelirinin seyri, gelir grupları açısından büyük oranda farklılık göstermektedir. Benzer şekilde hanehalkı yıllık ortalama tasarruf miktar ve oranları da en düşük gelir grubunda negatif iken en yüksek gelire sahip kesimde %200'e yakın oranlarda pozitifdir. 2002 yılında yıllık ortalama tasarruf oranı %13,5 olan hanehalkının en düşük gelire sahip kesiminde ise bu oran, -%41 civarındadır. Buna karşılık, en yüksek gelire sahip kesimin tasarruf oranı ise %33'e yakındır. 2002 yılı içerisinde ilk üç gelir grubunda pozitif tasarruf miktarı ve oranı bulunmaktadır.

Hanehalkı yıllık ortalama gelirlerine göre beş gruba ayrıldığı zaman dünyadaki birçok gelişen ekonomideki gibi haneler arasında gelir eşitsizliği ortaya çıkmaktadır. Tasarrufların artırılması, ülke ekonomisi için son derece önemlidir. Ancak iktisat biliminde tasarrufun temel belirleyicisinin gelirin olduğunu göz önüne alacak olursak, Türkiye'de hanehalkı tasarruflarında istenilen düzeyde dramatik bir artış sağlanması oldukça güçtür.

Öncelikli olarak yapılması gereken gelir grupları arasındaki gelir farklılıklarının minimize edilmesidir. Eğer gelir dağılımında tam eşitlik sağlanamıyorsa, en azından en düşük ve en yüksek gelir grupları arasındaki fark 2006-2011 arası dönemdeki gibi 3-4 kat gibi hatta 2-3 kat gibi daha makul bir seviyeye çekilmesi gerekmektedir.

Toplam tüketim davranışı üzerinde azaltıcı ve tasarruflar üzerinde artırıcı teşvik ve tedbirler uygulanmalıdır. BES gibi ulusal tasarrufları artırıcı kamu politikası ve uygulamaları çeşitlendirilerek özendirilmelidir.

Öğrenim kurumları aracılığı ile finansal okur-yazarlığın artması için gerekli fiziki ve beşeri yatırımlar devlet tarafından yapılmalıdır. Artan finansal okur-yazarlık da bireylere yaşamları süresince katkı sunacak olan tasarruf bilincinin oluşmasına sağlayacaktır.

Kaynakça

- Agrawal, P., Sahoo P., R. K.Dash, (2009). Savings Behaviour in South Asia, *Journal of Policy Modeling*, 31(2), 208-224.
- Aktan, C. C. & Vural İ. Y., (2002). Gelir Dağılımında Adalet (söz) lük ve Gelir Eşit (söz) liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri-Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Coşkun Can Aktan (ed.), *Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, Ankara.
- Aktan, C. C. (2002). Türkiye'de Gelir Dağılımında Adaletsizlik Sorunu, *Ankara Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, Ankara.
- Alesina, A., Perotti R., (1996). Income Distribution, Political Instability, and Investment, *European Economic Review*, 40(6), 1203-1228.
- Attanasio, O. & Székely M., (1998). Household Savings and Income Distribution in Mexico, *Inter-American Research Department Working Paper*,390.
- Attanasio, O. & Székely M., (2000). Household Saving in Developing Countries: Inequality, Demographics and All That. How Different Are Latin America And South East Asia?, *Inter-American Research Department Working Paper*, 427.
- Bagley, W. C. & Perdue R.M., (1951). *Understanding Economics*, Macmillan.
- Becker, G. S. (1962). Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis, *The Journal of Political Economy*, C. 70, No: 5, ss. 9-49.
- Boratav, K. (1965). *Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı*, Ankara, SBF Yayınları.

- Bozkuş, S., Üçdoğruk Ş. (2008). Hanehalkı Tasarruf Tercihleri: Türkiye Örneği, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, Cilt:45 Sayı: 518.
- Bulir, M. A. & Gulde, A.M. (1995). Inflation and Income Distribution-Further Evidence on Empirical Links, *IMF Working Paper*, WP/95/86, August.
- Browning, M. (1995). Saving and The Intra-Household Distribution of Income: An Empirical Investigation, *Ricerche Economiche*, 49(3), 277-292.
- Charles-Coll, J. (2011). Understanding Income Inequality: Concept, Causes and Measurement, *International Journal of Economics and Management Sciences*, 1(3), 17-28.
- Chen, P. (1997). *Household Saving and Portfolio Allocation*, Doctoral Dissertation, Ohio State University.
- Çelik, Z. (2009). Adana İlinde Hanehalkı Gelir ve Tasarruf Eğilimlerinin İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çolak, Ö. F., Öztürkler H. (2012). Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye'de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi, *Bankacılar Dergisi*, 2012(82), 3-44.
- Dağdemir, Ö. (1998). Ekonomik Kalkınma Sürecinde Gelir Eşitsizliği Sorunu ve Makroekonomik Göstergeler, *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt 9, Sayı 30.
- Dağdemir, Ö. (2008). Küreselleşmenin Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri, *İktisat İşletme ve Finans*, 23(265), 114-129.
- Derviş, K. (2007). Küreselleşme, Büyüme ve Gelir Dağılımı, *Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (27), 1-9.
- Desai, R. M., Olofsgard A., Youssef, M.T. (2003). Democracy, Inequality and Inflation, *American Political Science Review*, 97(03), 391-406.
- Dolmas, J., Huffman G.W., Wynne, M. (2000). Inequality, Inflation, and Central Bank Independence, *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économique*, 33(1), 271-287.
- DPT. (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- Duesenberry, J. (1949). *Income, Saving, and the Theory of Consumer Behavior*, Harvard University Press, Cambridge.
- Feldstein, M. (1974). Social Security, Induced Retirement, and Aggregate Capital Accumulation, *Journal of Political Economy*, Vol.82, Nu:5.
- Fisher, I. (1930). *The Theory of Interest*, MacMillan, New York.
- Freyland, F. (2005). Household Composition and Savings: An Empirical Analysis Based on the German SOEP Data, *University of Mannheim*.
- Friedman, M. (1957). A Theory of the Consumption Function, *Princeton University Press*, Princeton.
- Gujarati, D. (2004). *Basic Econometrics*, United States Military Academy, West Point.
- Hall, R.E. (1978). Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence, *Journal of Political Economy* 86 (1978), pp. 971-987
- Hayek, F. A. ,(1932), A Note on the Development of the Doctrine of Forced Saving, *Quarterly Journal of Economics*, Vol.47, No:1.
- Horioka, Y. C., Wan,J., (2007). The Determinants of Household Saving in China: A Dynamic Panel Analysis of Provincial Data, *Journal of Money, Credit and Banking*, 39(8), 2077-2096.

- İsmail, A. & Rashid, K. (2013). Determinants of Household Saving: Cointegrated Evidence from Pakistan (1975–2011), *Economic Modelling*, 32, 524-531.
- Kanbur, R. (2001). Economic Policy, Distribution and Poverty: The Nature of Disagreements, *World Development*, 29(6), 1083-1094.
- Kelley, A. C. & Williamson, J. G. (1968). Household Saving Behavior in the Developing Economies: The Indonesian Case, *Economic Development and Cultural Change*, 385-403.
- Keynes, J. M. (1991). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, San Diego: Harcourt Brace.
- Kotlikoff, L. J., Spivak, A. (1981). The Family as an Incomplete Annuities Market, *Journal of Political Economy*, Vol: 89 No:2.
- Kraay, A. (2000). Household Saving in China, *The World Bank Economic Review*, 14(3), 545-570.
- Krugman, P. (1979). A Model of Innovation, Technology Transfer, and The World Distribution of Income, *The Journal of Political Economy*, 253-266.
- Kuznets, S. (1946). National Product Since 1869, *National Bureau of Economic Research*, NewYork.
- Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality, *The American Economic Review*, 1-28.
- Laibson, D. (1997). Golden Eggs and Hyperbolic Discounting, *Quarterly Journal of Economics*, Vol:112.
- Leland, H. E. (1968). Saving and Uncertainty: The Precautionary Demand for Saving, *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 82, Nu:3. McKinnon, R.I., (1988), "Monetary
- LI, H. & Zou H.F. (2004). Savings and Income Distribution, *Annals of Economics and Finance*, 5(2), 245-270
- Mankiw, N. G. (2010). *Macroeconomics*, South-Western, Cengage Learning, USA.
- Mckay, A. (2002). Defining and Measuring Inequality, *Briefing Paper*, No 1 (1 of 3), <http://www.odi.org/>, (10.06.2014).
- Minsky, H. P. (1973). The Strategy of Economic Policy and Income Distribution, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 409(1), 92-101.
- Mishkin, F. S., (2012). *Macroeconomics Policy and Practice*, Pearson Education, Inc.
- Modigliani, F. & Brumberg, R.H. (1954). Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Section Data, Post-Keynesian Economics, *Rutgers University Press*, New Jersey.
- Muinel-Gallo, L. & Roca-Sagalés, O. (2011). Economic Growth and Inequality: The Role of Fiscal Policies, *Australian Economic Papers*, 50(2-3), 74-97.
- Nel, P. (2003). Income Inequality, Economic Growth, and Political Instability in Sub-Saharan Africa, *The Journal of Modern African Studies*, 41(04), 611-639.
- Özbilen, Ş. (1998). *Maliye Politikası: Teori-İlkeler-Yöntemler ve Uygulama Sorunları*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Peterson, W. C. (1994). *Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme, çeviren: Güllap T.*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- Pigou, A.C. (1943). The Classical Stationary State, *Economic Journal*, Vol:53, Nu.212.
- Ramsey, F. P. (1928). A Mathematical Theory of Saving, *The Economic Journal*, Vol:38, Nu:152.
- Rehman, H. U., Khan S., Ahmed, I. (2008). Income Distribution, Growth and Financial Development: A Cross Countries Analysis, *Pakistan Economic And Social Review*, 1-16.
- Rehme, G. (2007). Education, Economic Growth and Measured Income Inequality, *Economica*, 74(295), 493-514.
- Sato, Y., Tabata, K. ve Yamamoto, K., (2008). Technological Progress, Income Inequality, and Fertility, *Journal of Population Economics*, 21(1), 135-157.

- Sen, A. (1997). On Economic Inequality, *Oxford University Press Catalogue*.
- Smith, A. (1863). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, Edinburgh: A. and C. Black.
- Sutcliffe, B. (2004). World Inequality and Globalization, *Oxford Review of Economic Policy*, 20(1), 15-37.
- Şahin, H. (2010). İktisada Giriş, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- TÜİK (2008). *Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi – 6.
- Türk, İ. (1989). *Maliye Politikası*, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Sevinç Yayınevi, Ankara
- TÜSİAD (2014). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Eşitsizlikler*, Sis Matbaacılık, Ankara.
- Uzay, N. (2012). Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Kayseri deki Girişimcilerin Tasarruf Davranışlarını Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama , No. 2012/113, *Discussion Paper, Turkish Economic Association*.
- Wan, J. (2011). Bubbly Saving, Fukuoka University, Japon, *Center For Advanced Economic Study (CAES) Working Paper Series*, WP-2011-010.
- Weisberg, S. (2005). *Applied Linear Regression* (Vol. 528), John Wiley & Sons.
- Wilkinson, R. G. & Pickett, K.E., (2006). Income Inequality and Population Health: A Review and Explanation of the Evidence, *Social Science & Medicine*, 62(7), 1768-1784.
- Wilkinson, R. G. (1992). Income Distribution and Life Expectancy, *BMJ: British Medical Journal*, 304(6820), 165.
- Yumuşak, İ. G., Bilen, M. (2000). Gelir dağılımı-Beşeri sermaye ilişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 77-96.
- <http://ilo.org/global/topics/employment-promotion/informaleconomy/langen/index.htm>, (10.02.2014).
- <http://www.tuik.gov.tr>, (24.06.2013).
- <http://www.imf.org>, (24.06.2014).
- <http://www.oecd.org/>, (12.05.2014).
- <http://data.worldbank.org/>, (12.06.2014).
- <http://ec.europa.eu/>, (10.07.2014).